[illegible]

[illegible]

V
B
J
C

FAUSTI SOCINI
BREVES QVIDAM
*de diverſis materiis ad Chri-
ſtianam religionem perti-
nentibus*

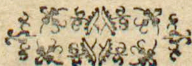
tractatus.

Quorum ſeriem ſequens pagina
monſtrabit.

RACOVIÆ,
Typis Sebaſtiani Sternacii,
Anno 1618.

Series tractatuum qui in hoc opusculo continentur.

THEMATA DE OFFICIO CHRISTI a Fausto Socino proposita.

I.

AD plenam & solidam Christianæ religionis cognitionem plurimum confert, si rectè intelligatur, quid de IESU CHRISTI natura seu essentia sentiendum sit, plùs verò si probè cognoscatur, quid sit statuendum de ejus officio: quandoquidem in eo Christi potissimùm cognitio consistit, sine qua vitam æternam consequi non possumus.

II.

Iesu Christi itaque officium dupliciter consideratur, nimirum, & quatenus eo functus fuit mortalis adhuc in terris existens; & quatenus eodem, dum in cœlis immortalis vivit, perfungitur, & durante seculo hoc perpetuo functurus est.

III.

Id verò, quo functus fuit in mundo, est Propheticum; quo fungitur in cælo, Regium, & Sacerdotale.

IV.

Et Propheta quidem ac Rex appellatur passim in sacr. litteris: Sacerdos autem diserte dicitur in locis non paucis Epistolæ ad Hebræos; quæ Epistola cur auctoritatem habere nõ debeat in controversis quæstionibus discutiendis, nullam satis firmam afferri posse rationem existimamus.

V.

Iam Propheticum Christi munus in eo consistit,

quòd Dei Patris voluntatem perfectè nobis cum revelaverit, tum etiam confirmaverit.

VI.

Quæ Patris voluntas continetur in Novo Fœdere, quod Christus cum hominibus pepigit; unde etiam Novi Fœderis Mediator appellatur.

VII.

Sed Novum hoc Fœdus, a Vetere illo per Mosen patefacto, multùm differt: idq́; tum sui ipsius ratione, tum etiam ratione eorum, cum quibus sancitum est.

VIII.

Et ratione quidem eorum, cum quibus sancitum est, differt in eo, quòd non tantùm ad Iudaicum populum, sed ad omnes gentes pertineat.

IX.

Ratione autem sui ipsius, tum quoad præcepta, tum quoad promissa.

X.

Quoad præcepta; quòd Veteris Fœderis mandata quædam excludat, & tollat; quædam multò perfectiora reddat; adeò ut etiã peculiariter addat, quorum in Mosis lege nulla est facta mentio, tantum abest, ut utraq; pars consentire possit.

XI.

Excludit autem præcepta ceremonialia, & (ut vocant judiciaria: hac ratione, ut eis nec ipsi Iudæi ampliùs teneantur. Moralia verò perficit, nempe ea præstantioribus præceptis illustrando, quod nos perfectiora reddidisse intelligi volumus; & mandata quædam peculiariter præscribit, quod addidisse.

XII.

XII.

Cum enim ceremoniæ legales maxima ex parte futurorum essent umbræ, id referente Apostolo; sequitur, earum nullum jam esse posse usum, quod nimirum jam corpus ipsum, nempe Christus advenerit.

XIII.

Nec judiciaria (prout vocantur) locum hic habere possunt; cum ea Respub: sit sublata, pro qua illa a Mose erant instituta: neq; nunc Dei populus, ut est populus Dei, ullam terrestrem Rempub: a Deo sibi habet traditam atq; concessam, in qua hujusmodi leges vigere debeant, aut possint, quemadmodum sub Mose fiebat. Quò etiam (præter alias maximi ponderis rationes) & hoc accedit, quòd lex Judiciaria a Mose tradita non conveniat cum natura Novi Fœderis, & tempore Evangelii, quod est gratiæ & clementiæ: illa verò lata fuerat pro eo, quod erat iræ ac severitatis.

XIV.

Ex quo etiam efficitur, magistratum Christianum ejusmodi legibus & judiciis uti debere, quæ cum natura N. Fœderis, & lege perfectæ charitatis a Christo præscriptæ consentiant, & a rigida illa Mosaica severitate quàm longissimè absint, usq; adeò, ut etiam homines maleficos membris ne mutilet, vel saltem neci ulla ratione dedat.

XV.

Quod autem moralia Mosis præcepta in N. Fœdere perfectiora sint reddita, id liquidò apparet ex capite quinto, sexto, & septimo Matthæi, ubi non tam

falsas Pharisæorum & Scribarum interpretationes legis rejici, quàm ipsam legem reformari censemus.

XVI.

Neq; doctrinas, prædictis locis a Christo traditas, ab ipsos tantùm Apostolos, & verbi Dei ministros pertinere, cum quibusdam existimamus: sed ad omnes, quicunq; religionem Christianam profitentur, spectare, constanter aßerimus.

XVII.

Reformat igitur Christus ibidem in primis ipsam homicidii legem latam, scilicet illud addendo, ne irascendum quidem eße fratri immeritò. Pœnam enim eum, qui secus fecerit, homicidii incurrere: talia verò a Mose tradita non eße.

XVIII.

Illustrat secundò & illam legem non committendi adulterii, ea ratione, eum, qui alienam uxorem, desiderio ipsius potiendæ, conspexerit, jam in animo adulterium commisiße: qualia apud Mosem neminem usquam legiße, in plano est.

XIX:

Legem etiam tertiò de divortio arctoribus includit terminis: unicam tantummodo repudiandæ uxoris caußam faciens reliquam, nempe adulterium: & alibi addens, eum, qui uxorem dimittat, extra fornicationis caußam, & aliã ducat, omnino mœchari.

XX.

Vnde non minùs evidenter, quàm neceßariò consequitur, tum πολυγαμίαν, *tum etiam* διγαμίαν *sub N. Fœdere planè eße illicitam, cum tamen sub Mose eßet permißa.*

XXI.

Tum etiam legi de Iurejurando (ut eam quarto loco ponamus) Christus perfectiorem multò attribuit naturam, tollendo non tantùm perjuria, quæ sola a Mose prohibita erant, sed etiam quævis juramenta voluntaria, licèt alioqui verissima, resecando.

XXII.

De vindicta verò (ut hanc quinto) legem planè abrogat, ita, ut ne magistratus quidem ope, injurias nobis illatas vindicare permittat.

XXIII.

Legem autem (ut hanc ultimo) de charitate ita extendit, ut etiam inimicum, quem lex odisse concedebat, amari a nobis velit, & omni beneficiorum genere affici.

XXIV.

Ex quo consequitur, homini Christiano, sive magistratum gerat, sive vitam privatam agat, non licere hostis interficiendi caussâ arma vel stringere, vel belligerari, sive bellum suscipiat offensivum ensivum. (ut vulgò dicitur) sive defensivum.

XXV.

Eò maximè, quòd nobis Christianis, qui populus Dei, non haberi, sed esse volumus, nulla terrestris hæreditas est promissa vel assignata, ut olim Israelitico populo, quam armis vel capiamus, vel captam ab hostium impetu defendamus.

XXVI.

Quinetiam, si modò victus conveniens & amictus nobis suppetat, terrenarum possessionum acquiren-

darum, vel etiam mordicus retinendarum studium est nobis prohibitum: immo, omnibus terrenis rebus spretis, cœlum cœlestesq; thesauros quærendos esse, eoq; omnia & studia, & conatus, & consilia conferenda, annunciatum & demandatum.

XXVII.

Præterea extat generale Dei mandatum, idq; antiquissimum, de humano sanguine non fundendo, quod sub Mose partim per specialia mandata, partim etiam per ipsam totius religionis Iudaicæ ἀναλογίαν restringebatur: hîc autem sub N. Fœdere neq; per ullum speciale mandatum restringitur, nec per universam Christianæ religionis ἀναλογίαν restringi potest.

XXVIII.

Vt autem de iis præceptis jam agere incipiamus, quæ in N. Fœdere peculiariter sunt tradita, absq; respectu Mosaicæ legis, ea duplicia esse censemus, partim bonos mores, partim externas ceremonias concernentia.

XXIX.

Quæ ad mores pertinent, sunt, seipsum abnegare, crucem suam tollere, Christum imitari.

XXX.

Ceremoniale unicum est, Sacra nimirum cœna, quæ a Christo est instituta in commemorationem mortis suæ, id est, ut ipsum etiam Christum solenni laude celebremus, atq; pro augusto illo beneficio, & ineffabili ejus amore, quòd corpus suum nostrâ caussâ contundendum, & sanguinem effundendum tradide-

dide-

diderit, gratias ipsi religiosè agamus.

XXXI.

Atq; hanc potissimam ac præcipuam caussam esse censemus, propter quam hæc sacra ceremonia est instituta, ad quam tanquam secundarium & accidentarium hoc accedit, quòd nimirum hac ratione eundem panem frangendo & comedendo, & ex eodem poculo bibendo, conjunctionem & unitatem in Iesu Christo nostram profitemur ac contestamur.

XXXII.

Hisce paucis exponere voluimus, quantoperere N. *Fœdus differat a Vetere ratione præceptorum, tum quantopere hoc ab illo hac in parte superetur.* Nunc *jam idem fieri ostensuri ratione promissorum.*

XXXIII.

Dicimus igitur Novum Fœdus apertissimam vitæ 1.
æternæ promissionem nobis attulisse; præterea pro- 2.
missum remissionis omnium peccatorum, quatenus hoc a vitæ æternæ promissione seu consecutione, per viam intellectus, ut dicitur, distingui potest; deniq; 3.
promissum, omnibus fidelibus consequendum, spiritus sancti. Quibus omnibus cum Vetus illud Fœdus careat & caruerit, & terrenam felicitatem proposuerit, facile est Novi *Fœderis præstantiam hac in parte cognoscere.*

XXXIV.

Hactenus egimus de Prophetico Christi munere, quatenus Patris voluntatem perfectè nobis revelavit: Nunc *exponemus, quid de eodem ejusdem munere statuamus, quatenus patefactam nobis Patris voluntatem confirmavit.*

XXXV.

Itaq; censemus, Christum confirmaße nobis Dei voluntatem, quam patefecit, insigni ac perfecta vitæ innocentia ac sanctitate, tum innumerabilibus ac stupendis miraculis atq; prodigiis, tandem morte cruenta, quam jussu & voluntate Patris subiit.

XXXVI.

Et morte quidem cruenta ita hoc præstitit. Primò, quòd ipsa mors ejus manifestè nos certos reddat de ingenti & admirabili Patris erga nos amore: unde etiam certi sumus nos consequuturos, quicquid in N. Fœdere promissum est; (quapropter etiam sanguis Christi dictus est sanguis Novi Fœderis, & ipse Christus fidelis testis & verax est appellatus) secundò. quòd per resurrectionem Christi, quæ absq; prævia morte existere non poterat, certi sumus redditi de resurrectione nostra, & vitæ æternæ adeptione, si Christo obedientes fuerimus.

XXXVII.

Resurrectio autem Christi de salute nostra certos nos reddit dupliciter: primùm, quia in ipso exemplum habemus, quòd ii, qui Deo confidunt, ex atrocissima morte sint liberandi. Postea, quia omnem potestatem in cœlo & in terra a resurrectione ipse Christus consequutus est, & auctoritatem nos etiam a morte vindicandi. Unde persuasi sumus, quòd pro eo in nos amore, quem, sanguine suo pro nobis omnibus effuso, contestatus est, certo certiùs vitam æternam, quam promisit, reipsa nobis suo tempore sit largitur[a]*.*

Et ita

Et ita hac ratione fides & spes nostra perpetuò alitur atq; fovetur.

XXXVIII.

Hanc igitur verissimam Christi mortis caussam esse credimus. non, quemadmodum pleriq; sentiunt, ut justiciæ divinæ pro peccatis nostris satisfaceret, vel Deum ex irato & severo judice propitium nobis clemētemq́ patrem redderet; aut, ut quidam somniant, ut per mortem gentilium Rex evaderet, quippe absq; hac Judæorū tantùm Rex futurus. Nam ne Judæorum quidem Rex reipsa existere consistere potuisset, nisi per mortem & sanguinis fusionem cœleste solium adeptus fuisset: neq; enim mundanum aut terrestre, sed spirituale & cœleste ejus regnum erat futurum.

XXXIX.

Redemit quidem nos Christus sanguine suo, at non irato Patri pretium statuens, sed potius ingentem clementissimi Patris amorem nobis obsignando, a peccatis & ab omni injustitia, ab ipsa deniq; morte nos liberans. Quare, cum de redemptione nostra per Christi sanguinem agit scriptura, non propriè sed metaphoricè eam loqui statuimus.

XL.

Quatenus autem a peccati servitute per Christi sanguinem liberati sumus, jam reipsa eā redemptionem sumus consecuti; quatenus verò a morte vindicabimur, redemtionis hujus effectum firma spe adhuc expectamus.

XLI.

Cæterùm isthac divinæ voluntatis per Christum

patefactio & confirmatio parit in nobis vivam fidem ob quam justificamur, id est, a peccatorum nostrorum reatu absolvimur. Absq; hac fide autem nemo vel justificationem consequitur, vel etiam Novi Fœderis reipsa particeps esse potest; ubi qui contra sentiunt, hi carnali propagationi hac in parte non parum tribuere videntur.

XLII.

Fides autem hæc nihil aliud est, quàm sub spe cōsequendæ vitæ æternæ Christi mandatis obtemperare; & hoc intelligi existimamus, quandocumq; iis in sac. litteris salus promittitur, qui credunt Iesum esse Christum.

XLIII.

Iustificationis autem unica semper est, & fuit semper ratio, nimirum per fidem. Nam ex operibus ea nemini contigit, vel contingere potest. Si quid tamen de justificatione ex operibus in sacra scriptura legitur, quæ alicui contigerit, vel contingere debeat, ea rectè explicata, eadem erit cum justificatione fidei, & aliter tum opera erunt consideranda, quàm dum fidei opponuntur.

XLIV.

Sed jam tempus est, ut etiam de regio Christi munere sententiam nostram proferamus.

XLV.

Hoc autem in eo consistere dicimus, quòd a mortuis excitatus sedeat ad dexteram throni majestatis in excelsis, obtinens omnem potestatem in cœlo & in terra, & omne imperium in omnes & spiritus & homi-

homines, & vim sibi omnia subjiciendi habens; & præterea, quòd ipsa etiam corda nostra nôrit, in omnibus nobis calamitatibus subvenire, ab omnibus malis nos asserere, & ab ipsa denique morte nos liberare possit.

XLVI.

Hinc necessariò consequitur, quòd Christum religioso cultu, tãquam Regem & Servatorem nostrum, adorare teneamur; & in quibuscumq; necessitatibus nostris ad ejus auxilium confugere, opemq; ipsius, precibus nostris nominatim ad ipsum directis, implorare jurè possimus.

XLVII.

Deniq; quod ad munus Christi sacerdotale attinet, id quidem non reipsa, sed tamen per viam intellectus a regio ipsius munere distinguimus.

XLVIII.

Nam quemadmodum dum Regem spiritualem & cœlestem Christum esse novimus, ejusq; admirandam & infinitam in nobis servandis contemplamur potestatem: ita dum Pontificem esse seu Sacerdotem intelligimus (quod tamen figuratè accipitur) sollicitam curam quam nostri gerat, ob oculos nobis ponimus, & hac ratione incredibilem animi consolationem percipimus. Cernimus enim, quòd non tantùm possit, sed etiam velit nobis perpetuò opitulari.

XLIX.

Rejicimus autem eorum opinionem, qui, propriè loquendo Christum pro nobis interpellare, & veris precibus a Patre nobis aliquid impetrare autumant.

L.

Cæterùm Sacerdos sive Pontifex Christus reipsa non extitit, antequam sublimior cœlis factus vultui Dei pro nobis apparere cœpit.

LI.

Vnde etiam statuimus, Sacrificium ejus expiatorium non fuisse in cruce perfectum, sed in cœlis etiamnum perfici ac peragi, ubi Christus existens perpetuò nos a peccatis nostris mundat, nimirum per verbum & spiritum suum ab ipsis peccatis nos retrahens, & ab omnibus malis, quatenus veræ sunt peccatorum pœnæ, suos defendens.

LII.

Hæc voluimus in præsentia de Iesu Christi officio disputanda proponere, ut hujus quæstionis veritas quàm diligentissimè indagetur; quippe, quòd hic, nostrâ quidem sententiâ, longè erretur perniciosius, quàm si quis circa quæstionem de Christi natura in errore versetur.

FINIS.

DISCURSUS BREVIS De ratione salutis nostræ, ex F. Socini sermonib⁹ exceptus & cõcinnatus.

DEus ad ostendendam suam gloriam, quam non potest non curare & quærere, decreverat, hominem, naturâ mortalem & miserum, suæ naturæ participem facere, & ad vitam immortalem transferre. Et quoniam ipsius admirabilis illa proprietas, a qua numquam recedere potest, quæ justitia appel-

latur, & in æquitate ac rectitudine etiam, quæ omne in se decorum complectitur, consistit, postulabat, ne quisquam in illam sedem immortalitatis, quæ eadem sedes est omnis puritatis & sanctitatis, ingrederetur, & perpetuam cum Deo, qui ipsissima puritas & sanctitas est, conjunctionem haberet, qui non & ipse ab omni impuritate recederet, omnesq; terrenas cupiditates abjiceret; decrevit, ut non nisi ii ad vitam æternam aspirare possent, qui piè, & justè, & sanctè viverent. Poterat autem talem hominem creare, qui sanctè tantùm vivere, nec aliter facere posset, sed ut majorem haberet campum potentiæ & sapientiæ suæ exerendæ, constituit creare talem hominem, qui posset etiam secus facere, quiq; insitas sibi haberet non leves quasdam affectiones, quæ se ad vitã & mores cum tanta sanctitate minùs convenientes perpetuò sollicitarent. Vnde potentia & sapientia ejus talis apparuit, quòd, ut nulla vi adactus homo sponte sibi pareret, effecerit, & viam ad efficiendam rem tam admirandam invenire noverit. Quia verò homini hoc libero arbitrio dato, facilè futurum erat ut multi impiè viverent; & ita, cum naturale odium sit vitii cum virtute, omnino magnis probi ab improbis vexarentur injuriis, ipsa inquam rei natura ita ferente, non modo Deus noluit naturam istam tollere, sed etiam eam suo stabilivit decreto, ut per multas calamitates, quicumq; vellet salvari, tenderet ad regnum cœleste, ut inde etiam tantò major ejus sapientia & potentia eluceret. Potentia quidem, si suos ab insidiis & insultibus hostium tueretur, & omnes impe-

impetus diaboli, contra eorum felicitatem summâ vi nitentis, ab eis averteret. Sapientia verò, quia talem viam eos salvandi elegisset, quâ & ipse videre posset, qui se ex animo colerent, atq; in fide sibi data constantes ad finem futuri essent; & nos ipsi etiam agnosceremus, an constanter Deo serviamus, & an revera, justitiæ & sanctitatis studiosi simus, necné. Fit enim sæpenumero, ut multi extra pericula & calamitates constituti, Deo se servire, & constantes in religione esse existiment; mox autem, ubi fortuna reflaverit, atq; aliquid adversi patiendum sit, referant pedem, & suam deserant stationem. Qui autem hîc perdurant, & omnia fortiter excipiunt, hi & Deo fidem suam probant, & hominibus virtutem suam reddunt conspicuam, & ipsi agnoscunt se verè Dei cultores esse, & magna perfusi lætitia firmam spem habent futuræ felicitatis. Quemadmodum autem divina justitia requirebat, ut iis tantùm, qui purè & innocenter viverent, beata illa immortalitas constitueretur, Deo autem, pro summa sua sapientia, placeret talem hominem creare, qui pro suo libitu utrumvis facere, piè vivere, vel non vivere posset; unde etiam (ut dictum est) evenire posse Deus cernebat, ut multis calamitatibus homines pii essent obnoxii: ita exigebat ejus sapientia, (quia nimirum ea res quam hominibus promulgaturus esset, naturam nostram excedebat, & facilè futurum esset, ut novitate & magnitudine rei deterriti homines, eam viam non ingrederentur; siquidem etiam humanis majoribus rebus, quæ tamen præ his nullæ sunt, tarda

solet

solet inesse fides) ut iis uteretur mediis, quibus istud decretum revera ad suum exitum perduceretur, neq; ullo pacto ex parte hominum irritum fieret. Quare constituit ista omnia evidentissimis rationibus, argumentis, & exemplis declarare, confirmare, ac stabilire, ut nullus revera esset cuiquam de ejus rei certitudine dubitandi locus.

Creato autem homine, non statim ei Deus hanc suam voluntatem de eo beando aperuit, ut homines seipsos priùs agnoscerent, quàm fragiles & multis miseriis circumsepti essent; ut postea sic exerciti tantò avidiùs gratiam Dei arriperent, & viam ab eo propositam ingrederentur. Ubi autem venit plenitudo temporis, fecit sibi Deus filium ex Maria, quem tantæ rei legatum esse volebat. Hunc, cum ætate processisset, in cœlum accepit, eiq; ibi omnia ostendit, tum quæ ad ipsum in suo munere confirmandum, tum quæ ad nos docendos pertinerent: & ita instructum ad nos misit. Publicavit ergo is hanc Dei voluntatem hominibus, Deum nimirum omnibus, quicumq; nuncio peccatis remisso, ex suo præscripto piè & justè in posterum vivere vellent, etiamsi in eo cursu nonnumquam, vel ignorantia, vel incogitantia, vel fragilitate sua abrepti labantur, modò ne ullius peccati assuetudinem & habitum habeant, peccatorum omnium veniam daturum, & a morte vindicatos vita æterna donaturum; siquidem in eo vitæ genere ita constantes fuerint, ut ne teterrima quidem morte ab eo deterrerentur. Quia verò (ut antea dictum fuit) rebus arduis, potissimùm

mùm autem ipsius naturæ nostræ limites excedentibus, difficillimè fides adhibetur, & id innocentiæ atque sanctimoniæ genus, quo nos Deus sub Evangelio sibi obedire vult, antea incognitum erat; quippe quod & ipsum naturæ nostræ vires superat, voluit Deus, ut ipse Iesus, hanc suam voluntatem vitæ innocentiâ confirmaret, & in sua persona Deo obediendi exemplum nobis ostenderet; siquidem virtutis exempla, & maximopere nos erudiunt, & ad imitandum movere facilè possunt. Omni enim oratione majus habet pondus vita dicentis. Itaq; vixit Iesus tam sanctè, tam innocenter, ut magnum inde, de doctrina & ejus certitudine, argumentum haberi posset, (quia nimirum verisimile hominibus probis videri meritò non poterat, quemquam tam singulari præditum esse innocentia, qui itidem homo planè divinus non esset) & qualis esse deberet ea vitæ puritas, quam Deus ab hominibus ad immortalitatem aspirantibus requirit, apertè cerneretur. Quia tamen accidere solet, ut majorem quis innocentiam præ se ferat, quàm re ipsa sit, quandoquidem virtus simulari potest, ne quisquam dubitare meritò posset, an non ille idem fecerit; licèt, ob perfectam ejus sanctitatem, hæc suspicio apud hominem probum vix locum habere posset; voluit Deus præterea, ut eam suam doctrinam Iesus insignibus miraculis confirmaret. Adhibuit ergo tanta miracula, quanta numquam audita, nedum visa fuerant usquam: dum morbos verbo sanaret, dæmones ex hominibus expelleret, mortuos in vitam revocaret, dæmonibus &

ele-

elementis imperaret, quæ tam admiranda ejus & divina opera, cum absoluta vitæ innocentia conjuncta, facile eum divinum esse hominem probabant, & quidem talem, qualem se esse profitebatur. At ne & hic aliquis hæreret; miracula enim si adsint, non tam probant aliquem divinitus venisse, cum & falsis prophetis, suorum periclitandorum gratia, ea Deus concedere solitus fuißet: quàm si non adsint, certissimo signo sunt aliquem a Deo non venisse; licèt & hæc dubitatio homini probo vix suboriri posset, cùm essent stupenda & nimis frequentia illa opera, voluit Deus, ut Iesus morte, omnium, etiam in conspectu Dei, detestabilissima moreretur; ut, & quàm constanter Deo obediendum esset, nobis ostenderet, & se veracem fuisse omnibus probaret. Nemo *enim non modò falsorum vatum, sed nec etiam eorum, qui aliàs veritatem haberent, si modò vel tantillum de illa dubitarēt, mortem tam diram oppetiisset pro sua doctrina; præsertim si elabi posset, ut Iesus se, non tantum elabi posse, ratione scilicet virtutis & potentiæ sibi insitæ, sed & inimicos suos prosternere posse demonstrabat. Fecit ergo ita Iesus, ultro crudelissimam mortem subiit, quam infiniti dolores præceßerunt, atq; ita & modum obediendi Deo nobis ostendit, & certitudinem doctrinæ suæ confirmavit. Sed quia mors Christi, non subsecuta resurrectione, nondum ostendebat viam hanc ad felicitatem ducere, sed potiùs contrarium; & tantum abest, ut perfectam spem immortalitatis in nobis ingeneraret, ut potiùs eam tolleret; quemadmodum in*

discipulis Emauntem petentibus apparuit, ut & hic fragilitati nostræ Deus succurreret, Iesum (quemadmodum ipsemet Iesus id fore prædixerat) tertia die in vitā revocavit, quo fidem fecit hominib:, eum vera docuisse, & a se missum fuisse, (neq; enim si falsus vates fuisset, vel aliquid aliter, quàm a Deo jussus fuerat, docuisset, illum excitasset, cum, ut omnia mendacia, ita multò magis mendacii auctores, odio prosequatur) ac simul etiam ostendit, poße se omnes fideles, etiam atrocissima morte sublatos in vitam revocare. Revocato in vitam Christo, idq; tertio, ut dictum est, die, ne scilicet ejus corpus corrumperetur, quò illi, quibus exhibendus erat, omnino agnoscere possent, illum ipsum esse qui occisus fuerat, (in quo corpore cum iis per multos dies conservatus est, bibit atque comedit) postulabant divina judicia, & decebat ejus sapientiam, ne eum omnes viderent. Iudicia, inquam, ejus ita postulabant, ut illi scelerati homines, quos jam Deus salvare nolebat, perirent. quippe, qui cum aliis suis sceleribus & flagitiis, tum verò maximè Christi Evangelium rejiciendo, ipsumq; Christum crucifigendo, se salute planè indignos reddiderant; qui, fieri non potuisset, si Christum redivivum verè agnovißent, quin in ipsum credidissent, nisi natura summa vi a Deo fuißet immutata. Sapientia verò ejus ita requirebat, ut fidei exercendæ locus esset. Nam quod videmus, id fide ut apprehendamus necesse non est. Quemadmodum autem judicia divina postulabant, & ejus sapientia, ut non omnibus a resurrecti-

one

one conspicuus fieret: sic requirebat eadem divina sapientia, ut nonnulli eum cernerent; ii verò præcipuè, qui ejus resurrectionis testes esse debebant, & qui futuri erant non tantùm simpliciter membra, sed fundamentum ipsius ecclesiæ. quò nimirum hac ratione etiam ita confirmarentur, & ad munus suum alacriter obeundum incenderentur, ut nec a Christiana religione deficere, nec a munere suo obeundo desistere possent. Quia verò Christo a mortuis revocato, nondum erat perfectum exemplum in Christi persona illius felicitatis, quam Deus suis dare decreverat, sustulit Deus Christum in cœlum videntibus iisdem Apostolis, ubi jam plenissimè ostendit, quò hæc via tam aspera duceret, & quanta felicitas suos maneret. Poterant ergo jam homines firmiter credere, poße Deum suos beata immortalitate donare; nihilominus tamen cum considerarent, quantum suam pietatem & sanctimoniam Christi sanctimonia superaret, præterea, quum nihil commune haberet Deus cum sua natura, dubitare poterant, an tantam sui curam habiturus esset Deus, & idem cum ipsis, quod cum Christo, facturus; sustulit & hunc scrupulum Deus, data Christo in cœlo & in terra potestate, & vita immortali in illius manibus posita, qui ejusdem naturæ nobiscum erat, & omnia hæc, quæ nos patimur, perpessus est. Hoc autem ita factum esse (quemadmodum, dum adhuc mortalis in terris versaretur, fore prædixerat) Christus ipse probavit dimissis Apostolis per totum mundum, qui eum omnium Dominum ac judicem vivorum & mortuorum

rum esse palàm annunciabant; & in ipsius nomine, virtute ab ipso sibi concessa, multis argumentis, variis prodigiis, rem ita se habere ostendebant. Quoniã autem homines poterant dubitare, an Christus jam defunctus omnibus malis, sui curam gereret, seq; salvare vellet, licèt de potentia ipsius bene essent persuasi, ostendit Christus in quibusdam, se curam suorum gerere, videlicet in Stephano confirmando, in Paulo a persequendis suis reprimendo, Me, inquit, persequeris, licèt fideles persequeretur, quãvis jam antea huius dubitationis caussa satis esset sublata. Promiserat siquidem Christus, se, & nobis vitam immortalem daturum, & nobiscum ad consummationem seculi mansurum. Tum, si, cum adhuc ipsius essemus inimici, tanta passus est, ut ad eam potestatem perveniret, quâ nos immortales & verè felices reddere, & ab omnibus malis tueri posset, eaq; cum summa ignominia sua conjuncta, nihil dubitandum est, quin, cum jam ipsum amamus, curet, ut nos salvemur, & ut eam immortalitatem nobis ipse det, quod cum summa ipsius gloria coniunctum erit. Præterea, cum videmus quicquid Christus potestatis habet, eum propter Ecclesiam habere, quæ si nulla sit, nullum eßet ipsius regnum, nulla gloria, simul animadvertimus, eum non posse non curare, ut sint quàm plurimi fideles, & quàm maximè sua propagetur Ecclesia, atq; etiam non posse non amare eos, qui ipsi obediant, quibus immortalibus effectis gloria ipsius magis illustrabitur. Siquidem potestas quam habet in Angelos, in eo est, ut eorum mi-

niſterio ad ſuos tuendos, cuſtodiendos, & defendendos utatur: In Diabolos, ut eos a ſuis arceat, reprimat; eorum conatus, quibus piis nocere volunt, impediat, & irritos reddat: In Infernum & mortem, ut, eâ profligatâ, ſuos ab ea vindicet, & immortales reddat; quæ omnia, ſi nulla ſit Eccleſia, facere, & propterea ſuam gloriam, quam maximè cupit, tantopere non poſſet exerere. Et propterea apud Paulum Chriſti Eccleſia ipſius plenitudo dicitur, & conſideratur tamquam unum cum Chriſto, dum ipſa corpus & ſponſa, ille verò caput ipſius & ſponſus dicitur. Iam quemadmodum nec ſponſus ſuæ ſponſæ, memoriam deponere poteſt, nec caput perfectum eſt ſine ſuo corpore; ſic neq; Chriſtus noſtri memoriam depoſiturus eſt umquam; nec perfectam, niſi nobis beatis effectis, gloriam habere poteſt; quippe, quòd in morte abolenda complementum ipſius regni & gloriæ conſiſtat. Ex quibus omnibus etiam facilè videre eſt, quòd quidquid ſui fideles felicitatis experiuntur, id totum in ipſum redundet.

Quia verò fit ſæpenumero, ut noſtra natura nimiùm fragilis eſt & infirma, ut dum nobis mors intentatur ob nomen Chriſti, dum parantur cruces & gladii, dum incenduntur ignes, metu perculſi angamur animo, & fluctuemus quodammodo, nequis in eo ſtatu conſtitutus, conſcius ſibi tantæ imbecillitatis, exiſtimans Chriſtum hac ſua imbecillitate offendi, deſpondeat animum, & ſalutem deſperet, jam antea huic dubitationi Deus occurrit, & hunc ſcrupulũ ſuſtulit; dũ omnes terrores, omnes angores Chriſti ani-

mum pervadere voluit ante crucis supplicium, ita ut ipse diceret, se vehementer perculsum, magno timore emori, & animo deficere, dum ad terram pronus collapsus patrem rogaret, ut illum calicem a se, si id possibile esset, transferret, dum in concursu gravissimorum terrorum ex ejus corpore sudor, ad similitudinem sanguinis guttatim defluentis, stillaret, ita ut angelo, qui ipsum confirmaret, opus haberet. Hac enim dum expendimus, dum consideramus, etiamsi nobis mors maximè horrenda paretur propter Evangelium, nullas tantas animi perturbationes, tantos terrores in quemquam nostrûm cadere, nihil deniq; tam atrox cogitatione fingi posse, quod antea Christus expertus & perpessus non fuerit; idq; Deo ita volente, ut in omnibus exploratus, misericors & fidelis pontifex fieret, ad succurendum infirmitatibus nostris, nihil est quod eum fragilitate nostra offendi, & propterea nostri minùs curam habere, nosq; amare putemus; dum modò iis animi perturbationibus ab ipso confitendo, & morte etiam pro ejus gloria obeunda, non deterreamur. Siquidem quo major est illa animi anxietas, quo major supplicii metus, eò nostra in Deum & Christum fides, & amor constans magis elucescit, dum id quod tantopere metuimus, subire tamen non detrectamus. atq; ita ex parte Dei tota salutis nostræ ratio consummata est.

DE OFFICIO HOMINIS Christiani.

Christi-

CHristianus homo in universa vita sua id curare diligenter debet, ut si jam, Dei gratiâ, a quibusdam vitiis longè abest, adeò ut, etiamsi incitamenta non modò occasiones eorum vitiorum habuerit, possit facilè se ab illis incontaminatum conservare, primùm, Deo gratias agendo, in eo statu perseveret, neq; se a recto instituto umquam, ne leviter quidem demoveri sinat. Deinde, diligenter considerandum illi est, num alia sint vitia in quæ paullo propensior adhuc sit: ita ut facilè fieri possit, ut in ea, nisi diligenter sibi caveat, aliqua saltem ex parte prolabatur. Quod si id esse senserit, devitandæ sunt illi omnes ejusmodi delictorum occasiones. quas si penitus effugere non poterit, tunc cum vitio & tentationibus illis, non secus atq; cum acerrimis ac pessimis hostibus, pugnandum illi est. nec debet existimare se aliquid egregium fecisse, propterea quòd in aliis, ubi ferè pugna ei non est opus, non superetur, nisi in his etiam, ubi summum illi est & laboriosum subeundum certamen, omnibus animi & spiritus viribus contentis, Deo adjutore, ad cujus opem inprimis assiduis precibus confugere debet, victor tandē evadat.

Si contingat, ut aliqua gravi tentatione exerceamur, & jam animus noster labascere incipiat: si quis sit, qui nos seriò officii nostri admoneat, & simul etiam ob nostram ignaviam objurget, nullo pacto ad id confugere debemus, ut dicamus, illum, quia valeat, facile nobis ægrotis consilium dare; sed potiùs unà cum gratiarum actione confiteri, eum verissima loqui, & nos pessimè facturos, nisi ipsius

monitis, quàm celerrimè & diligentissimè per nostram imbecillitatem licuerit, obtemperemus.

DE LIBERO HOMINIS arbitrio, deq; æterna Dei prædestinatione, scriptum Johanni Iacobo Grynæo oblatum.

Thesis.

Hominem oblatam sibi Dei gratiam efficacem respuere posse.

Argumentum

QVicumque iam a se receptam Dei gratiam efficacem potest abjicere, is eandem sibi oblatam respuere potest.

Homo jam a se receptam Dei gratiam efficacem potest abjicere. Ergo homo sibi oblatam Dei gratiam efficacem respuere potest.

Major præcedentis argumenti propositio, satis patere videtur. Nam, si de quo minùs videtur inesse &c. Sed profectò minùs fieri posse videtur, ut quis jam receptam gratiam, quæ in possessionem quodammodo sui cordis venerit, possit expellere, quàm ut venire volentem repellere queat. Ergo &c.

Miror verò ita probatur.

Quicumque ex fideli infidelis fieri potest, is Dei gratiam efficacem jam a se receptam abjicere potest.

Homo ex fideli infidelis fieri potest.

Ergo homo Dei gratiam efficacem jam a se receptam abjicere potest.

Cujus Syllogismi major propositio ex eo patet, quòd

vos dicitis, neminem sine speciali, eaq; efficaci, a se recepta divina gratia posse quidquam boni velle; nedum Dei verbis fidem adhibere. & rursus, neminem, dum gratiam istam habet, posse a fide desciscere.

Minor autem inter cæteros sacræ scripturæ locos, qui innumeri pæne sunt, apertissimè desumitur ex cap: 11. epistolæ ad Rom., ubi Paulus disertè scribit, eum, qui jam fide coaluit in olea illa sancta, posse resecari, nisi in benignitate permanserit. Neq; est, quòd quis caussetur, illam non esse veram fidem, sed fidei potiùs imaginem. Nam Apostolus apertè ait, illum non modo fide stare, verùm etiam participem jam factum fuisse radicis, & pinguedinis ipsius olivæ, quod profectò non nisi verè in ea coalescenti & porrò verè fidenti contingere potest. id quod etiam manifestum fit ex antithesi diffidentiæ, qua avulsos dicit naturales ramos. nam veram necesse est fateri fuisse diffidentiam. alioqui avulsi non fuissent. Adde, quòd ne imaginem quidem illam fidei, quam temporariam fidem alii vocant, sine speciali vocatione & illuminatione, & propterea sine Dei efficaci gratia contingere posse, vos ipsi apertè profitemini.

Ex quo satis constat, Dei gratiam, quamquam efficacem, repudiari a nobis, seu nostro vitio nobis auferri posse. nisi velitis Deum absq; ulla caussa dona sua revocare; atq; hac ratione, cum tamen maximè omnium, etiam ubi minimè opus est, Deum a mutabilitatis suspicione apud homines vindicare velle videamini, mutabilitatem sanè prorsus inexcusabilem ei adscribere non dubitetis.

Thesis.

Impios, quos præ cæteris Deus puniet, inscrutabili & immutabili consilio ab eo ab æterno reprobatos non fuisse.

Argumentum.

Nemo id tenetur facere, quod nulla ratione potest.

Cuicumq; evangelium prædicatum fuerit, tenetur illi obedire. Ergo nemo cui evangelium prædicatum fuerit, nulla ratione illi obedire potest.

Sed, quicumq; ab æterno a Deo inscrutabili & immutabili consilio reprobatus est, evangelio obedire nulla ratione potest.

Ergo nemini, qui ab æterno a Deo inscrutabili & immutabili consilio reprobatus sit, prædicatum est evangelium.

Sed Impiis, quos præ cæteris Deus puniet, prædicatum est evangelium.

Ergo Impii, quos præ cæteris Deus puniet, non sunt ab eo inscrutabili & immutabili consilio ab æterno reprobati.

Si primi Syllogismi major propositio, in quo tota vis universæ argumentationis residere videtur, non recipiatur simpliciter, sed cum hujusmodi adjectione, videlicet, Nisi sibi ipsi ejus rei caußam dederit; *eam libens admitto. Tum, ut ad rem ipsam statim deveniam, dico, primum hominem nihil commisisse, propter quod facultate obediendi divinæ voci privatus fuerit. Nam, quòd ad sanctarum litterarum testimo-*

stimonia attinet, nec tale illi a Deo irrogatum fuisse supplicium usquam legitur, nec is propter vim ipsam transgressionis suæ, in hanc miseriam lapsus fuisse scribitur. Iam si rationibus agere velimus, nihil suadet, vel Deum illi voluntatis libertatem ademisse, cum nihil ejusmodi, si præceptum suum transgrederetur, ei comminatus fuisset; vel eum, qui semel peccaverit, vi ipsius peccati, rectè deinceps agēdi potestate omnino privari; cum ne illis quidem, qui continuatis actibus vitiosum habitum contraxerint, id evenire, & ratio, & experientia ipsa, in ejusdem etiā generis, nedum in cæteris omnibus actionibus, morales naturalesq́; philosophos satis apertè docuerit. Præterea, si velimus, ideo humani generis partem potuisse meritò a Deo, propterea quòd omnino pravi futuri essent, ab æterno æternis pœnis destinari, quia licèt rectè agendi facultate sint omnino destituti, ejus tamen rei illis caußa fuerit primus eorum parens transgressione sua; certè, præterquam quòd non inscrutabile, sed planè scrutabile esset hujusmodi consilium, prævisam etiam transgressionem illam a Deo fuiße priùs, quàm decretum istud factū, oportuit; & propterea, destinationem Dei non solùm ordine intellectus, ut loquuntur, ejusdem præscientiā posteriorem esse; sed etiam ab illa in rejectaneorum reprobatione pendere. quod cum doctrinæ vestræ, tum etiam ipsi veritati planè adversari credo. Huc accedit, quòd, si primus homo liberi arbitrii compos fuit, profectò, si, ob prævisam Adami transgressionem, Deus decretum istud fecit, Dei certam præscientiam

unà

unà cum libero hominis arbitrio stare posse manifestum fit. quod tamen præcipui istius prædestinationis patroni negare videntur, & præsertim Lutherus, qui ex Dei certa præscientia, rerum omnium futurarum necessitatem arguit, & homini idcirco penitus liberum adimit arbitrium. Addo insuper, etiamsi probaretur, Adamum, & ejus posteritatem ob transgressionem illam libero arbitrio prorsus destitutum fuisse, non tamen propterea id posteritati vitio verti debuisse, adeò ut imperata a Deo nihilominus exequi teneatur, quæ exequi nulla ratione potest. Sed vel pœnæ loco, vel ob jam depravatam naturam satis fuisse, totum humanum genus labem istam servitutis voluntatis suæ a primo parente contraxisse, quam tamen deinde abstergere, præsertim post Christi adventum, qui sontes servatum in hunc mundum venit, divinam justitiam omnino decebat, ut immorigeros & refractarios, post auditam sui nobiscum fœderis & voluntatis vocem, tamquam eos, qui si voluissent, ei parere potuissent, meritò damnare posset. Quid enim hinc decederet gloriæ ipsius? Immo quid non accederet? cum & in iis qui obedirent, misericordiæ thesauros illos suos inexhaustos ostentandi, & in contumacibus infinitam potentiam suam, & eam justitiam, cujus ipsi quoq; impii rectitudinem agnoscere cogerentur, & exerendi, & patefaciendi, hac ratione pulcherrimam, & verè Deo dignam, occasionem sibi comparasset. Nam quoquo te vertas, nihil umquam absurdi ex eo, quòd hominis voluntati gratiæ divinæ, quæ eum præveniat, & a qua tota

ejus

ejus salus pendeat, libera assentiendi & resistendi facultas, & data, & conservata, vel saltem restituta fuerit, oriri comperies; cum infinita propemodum ex contraria sententia descendere sit necesse. Quod si quædam sunt sacrarũ litterarũ testimonia, quæ eam suadere videantur, perpendenda sunt innumerabilia alia, quæ prorsus contrariam multò manifestiùs probare videntur, &, cum utraq;, ut præclarè inquit Erasmus, optimè conciliari possint, si cum divina ope atq; auxilio humanæ voluntatis conatus conjungatur, non est, rejecta ea opinione, quàm reipsa experimur, & verissimam & sanctissimam esse, in Ecclesiam Dei invehenda illa, quam & sensus communis aspernatur atq; abhorret, & Dei justitia non patitur, & quæ in labyrinthos inextricabiles mentes nostras conjicit atq; detrudit. Quæ omnia si opus fuerit, Deo bene juvante me demonstraturum esse confido, locis omnibus sacrarum scripturarum, & rationibus undelibet desumptis, quæ vel minimum obstare videantur, dilucidè expositis, & manifestissimè confutatis. Interim obsecro te, doctissime & humanissime vir, ut ad hæc pauca respondere ne graveris.

DE CONVENIENTIA & differentia veteris & novi testamenti.

VEtus & novum testamentum in eo conveniunt, quòd tam sub illo, quàm sub hoc ex Fide fuerit justificatio. quod apertissimè probatur a Paulo, &

testimonio Habacuci, & exemplo Abrahami, & aliis rationibus multis. Differentia verò hæc ipsa in re est in eo, quòd novi fœderis substantia & quasi anima sit, Iustificationem per fidem promittere & exhibere; quod secus erat in vetere. Nam ibi, quod ad ipsa expressa fœderis verba attinet, observatio mandatorum legis omnino requirebatur, secundùm id, quod
" *dictum erat, Hoc fac, & vives: &, Maledictus qui*
" *non perseveraverit in omnibus, quæ scripta sunt in*
" *libro legis &c. Quod verò per fidem sive ex fide justificarentur homines, non proficiscebatur ex aperto quodam promisso, quo Deus in ipsa lege populo sese obstrinxisset, neq; ex ipsa fœderis illius substantia; sed tantùm ex quibusdam Legis appendicibus apparebat, ubi dicebatur, Deum tardum esse ad iram, &c. & ubi monebantur ii, qui contra ipsam legem peccassent, ut ad Dei misericordiam confugerent: & si qua erant similia.*

Differentia etiam est magna inter hoc & illud fœdus in præceptis & promißis. Promissa enim ibi erant tantummodo temporalia, & felicitates terrenæ: quamquam nihilominus credendum est, quòd æternam fælicitatem cælestemq; beatitatem illis, qui vera fide prædìti sub ipso vetere testamento fuerint, Deus sit donaturus: Hic verò æterna felicitas atq; beatitas apertißimè est promissa. Iam quod attinet ad præcepta, quemadmodum promißa veteris testamenti, non superabant naturæ humanæ conditionem, sic neq; præcepta humanæ naturæ vires ullo modo excedebant. Novi verò quemadmodum promissa

missa naturæ humanæ conditionem longißimè excedunt; sic etiam nonnulla præcepta ipsius naturæ humanæ vires planè excedere videntur. Loquimur autem hìc de præceptis moralibus. nam quod attinet ad Ceremonialia & judicialia, vix est qui non noverit ac fateatur, quæ sunt ejusmodi tradita in testamento vetere; ea partim nullum locum, partim nullam eorum servandorum præcisam obligationem sub novo testamento habere: & sic hac in parte inter novum & vetus testamentum manifestum atq; ingens discrimen esse.

FINIS.

ANIMADVERSIONES quædam extemporales in D. Johannis Niemojevii scriptũ adversus partem quandam disputationis F. Socini de JESU CHRISTO Servatore.

1. *FAustus Socinus non vocat mendacium, & somnium humanum, credere, fideles gratiâ Dei per mortem & sanguinem Christi a peccatis expurgari; sed, quòd ea fides in Christum, quâ justificantur, sit credere, per ea, quæ passus est Christus, deleta fuisse peccata nostra, hoc verò & periculi plenum mendacium continere ait, & humanum commentum eße affirmat. Siquidem, quamvis verissimum sit, per mortem & sanguinem Christi gratia Dei fideles a peccatis expurgari, sive fidelium peccata per ea, quæ paßus est Christus, deleta fuiße;*

non tamen hoc credere eſt fides illa in Chriſtum nos juſtificans, de qua in parte illa diſputationis Fauſti cum Calviniano eccleſiaſte quærebatur. Id quod ipſe D. Niemojevius ſatis confirmat, cum fidem juſtificantem explicans, reſurrectionis Chriſti mentionem facit, cum tamen in ea Calvinianorum fide nulla prorſus de Chriſti reſurrectione mentio fiat.

2. Non deſtruit Fauſtus totis viribus medium remiſſionis peccatorum, nec illud rejicit aut eludit. multò minùs eos, qui id medium tenent, impudenter ſubſanat, etiamſi in ſua fidei in Chriſtum juſtificantis expoſitione ſanguinis & mortis Chriſti non meminerit. immo nobis remiſſionem peccatorum per Chriſti mortem & ſanguinem contigiſſe agnoſcit, quod quo modo intelligendum ſit paullo poſt breviſſimè explicabitur. Verùm aliud eſt agnoſcere quidpiam veriſſimum eſſe, eorum etiam quæ ad ſalutem noſtram pertinent, aliud, quia id verum eſſe credatur, propterea peccatorum remiſſionem contingere, & hominem juſtificari.

3. Nec de Dei miſericordia ſcribit inordinatè, quia dicat, Deum miſericordiam ſuam in illos exercere, qui doctrinam Chriſti amplectuntur & ſequūtur. neque enim de omni Dei miſericordia loquitur. Novit enim optimè Dei ineffabilem miſericordiam, qua humanum genus complexus eſt, ita ut perditiſſimos etiam homines, & antea ſibi infeſtiſſimos, dūmodo in Ieſum Chriſtum credant, ſervare & in gratiam recipere & decreverit, & pollicitus ſit, omnem noſtram mandatorum Chriſti conſervationem anteceſſiſſe.

cessisse. Sed, eam misericordiam Dei, qua reipsa peccatores servat, & reipsa illis peccata remittit eorundem hominum peccatorum resipiscentiam subsequi, ex innumerabilibus propè sacrorum scriptorum testimoniis apertissimè collegit. quorum omnium loco satis sit in præsentia illud unum attulisse, Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra. *Act: 3. 19.*

4. *Non spernit autem Dei sapientiam, neq; opus Dei subsannat, quia in salute nobis per Christum parta misericordiam divinam unà cum justitia conjunctam non agnoscat; si justitiam Dei in eum sensum accipiamus, in quem hoc loco a Domino Iohanne accipitur; qui sine dubio justitiam Dei, cæteros imitatus, Dei severitatem in peccatis puniendis intelligit. Nec enim Deus, Christum morti tradendo, severum se erga peccata nostra simul & clementem ostendit; sed clementem dumtaxat. cum morte & sanguine Christi, non ideo deleta sint peccata nostra, quia ea ratione punita fuerint, sed quia Christus per mortem crucis, & sanguinis sui fusionem in cœlum ingressus est, ubi pontifex in æternum est factus, id est potestatem est adeptus, nos a morte & aliis peccatorum pœnis in perpetuum liberandi, & ita omnibus sibi obedientibus æternæ salutis caussa fuit. Heb: 5. 9.*

5. *Non prorsus negat Faustus fidem collocandam esse in sanguine Christi; quamvis neget id in tertio cap: ad Romanos scriptum esse, & alia ratione, quàm cæteri, ejusmodi verba, si modo uspiam in sacris lit-*

teris extant, omnino interpretetur. Verba Fauſti, quibus hoc manifeſtum fit, hæc ſunt, Quin hac eadem ratione poteſt dici confidendum eſſe ſanguini Chriſti, non quidem quia in ipſo ſanguine fides noſtra collocanda ſit, tanquam in eo, cujus vi noſtra peccata deleta fuerint (iſtud enim, ut dictum fuit, quocunq; ſenſu dicatur, agnoſcendum, & ſecum animo reputandum potiùs, quàm credendum eſt) ſed quia per ipſum, ſive etiã propter ipſum Chriſti ſanguinem in Deo fides noſtra eſt collocanda, id eſt, à Chriſti ſanguine ad Deo confidendum adduci debemus, *&c.*

6. Nec verò ſentit de Chriſti morte, quod attinet ad delenda peccata noſtra, idem quod de Iohannis Baptiſtæ, Pauli, & aliorum ſimilium morte; quorum nemo per mortem ſuam poteſtatem à morte nos aſſerendi conſequutus eſt. quod tamen in Chriſto factum agnoſcimus. Nec porrò æquantur ab ipſo verba Petri, qui promittit animam ſuam pro Chriſto ſe poſiturum cum illis Chriſti dicentis, Ego ſum paſtor bonus, & animam meam pono pro ovibus, *ſed exemplo verborum Petri probatur, Ponere animam ſuam pro aliquo, niſi aliud præterea dicatur, non ſignificare mori, ut deleantur peccata illius; ut oſtendat, ex ſolis illis Chriſti verbis non potuiße audientes percipere, Chriſtum moriturum, ut delerentur peccata ipſorũ, quod eo loco ſibi oſtẽdendum propoſuerat; non autem, ut neget, idcirco mortuum fuiſſe, ut delerentur peccata noſtra; quod veriſſimum eſſe & fatetur, & gloriatur.*

7. *Quocirca ultro concedit, non modò mortem & ſanguinem IeſuChriſti pro nobis fuſum, fuiſſe oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis, ut Paulus loquitur, verumetiam hanc hoſtiam pro peccatis noſtris oblatam dici poſſe, id eſt, in hunc finem, ut peccata, & iniquitates noſtræ emundentur & remittātur; quamvis ſacræ litteræ, Chriſtum, quatenus oblatio & hoſtia non boni odoris Deo tantùm, ſed expiatoria quoq; eſt, ſe ipſum non in cruce, ut pleriq; exiſtimant, ſed in ipſo cælo poſt reſurrectionem Deo obtuliſſe dicant. Nec mirum, cum non antè æternam redemptionem ſit nactus, quàm in ſancta illa non manu facta ingreſſus fuerit, ibiq; demum ſacerdotium fuerit adeptus; ut habetur tota ferè epiſt: ad Hebr. ſine ſacerdotio autem expiatoria oblatio eſſe nequeat. Agnoſcit igitur Fauſtus, ex morte & reſurrectione Chriſti felicitatem & juſtificationem noſtram, ſed eo ſenſu, quo ſuprà cap:4 expoſitum eſt.*

8. *Etiamſi Fauſtus planè negaret, fidem noſtram in Chriſti ſanguine collocandam eſſe (quod tamen aliter ſe habere capit: 5. oſtenſum fuit) non propterea dicendum eſſet, illum vel dominicam cœnam parum curare, vel non debere ejus participem fieri. Quandoquidem cœna Domini ad gratias Deo & ipſi Domino agendas pertinet, quòd ipſe Dominus pro nobis corpus ſuum morti tradiderit, & in remiſſionem peccatorum noſtrorum ſanguinem fuderit, adq; memoriam ejus rei celebrandam; non autem ad teſtandum, quòd in ea ſanguinis Chriſti fuſione fidem noſtram collocemus; quæ, ſi quis propriè loqui*

velit, & secundum sacræ scripturæ morem, non in Christi sanguine collocari dicetur, sed in ipso Christo, sive in Deo per Christum, qui, ut id faceremus, sanguinem suum fundere non dubitavit.

9. Non quærit Faustus, si fides illa, quòd per ea, quæ passus est Christus, peccata nostra deleta fuerint, nos justificat, cur sacræ litteræ a nobis exigant bona opera. Sed quærit, cur, si ista fides necessariò & semper bona opera gignit, Christus, & Apostoli tot verba faciunt de vita emendanda. Nonné satiùs, *inquit,* fuisset homines monere, ut ea fide essent præditi? *Et mox ad ea, quæ contrà dici possent, respondet.*

10. Neq; ita porrò craßè hallucinatur, ut suam imperfectam obedientiam illi perfectißimæ Christi præferat. sed obedientiam nostram illi fidei, quòd Christus sua morte peccata nostra deleverit, & æquat, & anteponit. Nam si fides illa Christum apprehendit; hæc obedientia misericordiam Dei apprehendit. Quare meritò miratur theologos quosdam, qui fidei illi, quam ex propria dignitate justificare non posse fatentur, justificandi vim tribuunt, obedientiæ verò nostræ tribuere perhorrescunt. cum tamen eam fidem in nobis non minùs, quàm obedientiam nostram, imperfectam perpetuò esse affirment. Atq; eò magis, quòd Christi apprehensio ista, ut suprà disputatum fuerat, & humanum commentum est, nec ullo modo ea fide fieri potest; misericordiæ verò Dei apprehensio & sacris litteris testatissima est,

ma est, &, Deo obediendo, eam omnino fieri contingit.

11. *Ipsemet Faustus apertissimè fatetur, fidem, cum firmam opinionem alicujus rei affirmatæ significat, non minùs præteritum tempus, quàm futurum respicere posse. sed interim negat, fidem in Christum, qua justificamur, ad præterita potissimùm respicere. primùm, quia, ut inter omnes constat, ea Dei promissionibus nititur, promissiones autem futurum tempus omnino respiciunt; Deinde, quia, tametsi fides præteritum tempus respicere potest, cum tamen de fide sermo est, quæ nos Deo gratos efficiat, vix de re præterita credenda agitur. Postremò, quia, cum credere in Christum nihil aliud sit, quàm Christo confidere, necesse est fidem in Christum ad futura, non autem ad præterita respicere. Quorum omnium occasione & de statu primi hominis ante lapsum, & de significatione varia multiplicique verbi Fidei, sive Credendi, non inutiliter, ut D. Iohannes ait, sed & utilissimè, & necessariò, si ad ea, quæ sibi objici poterant, respondere, & totam rem aperire volebat, a Fausto disputatum fuit.*

12. *Non ait Faustus, nihil eorum, quæ Christus dixit, credi debere aut certum & utile esse, nisi id ipse vulgò dixerit. sed affirmat, etiamsi fides in Christum, quæ nos justificat, esset, credere, ea verissima esse, quæ Christus dixit, non tamen eam fidem firma persuasione contineri posse, quòd per ea, quæ Christus passus est, nostra peccata deleta fuerint, cum nihil ea de re apertè in suis concionibus dixe-*

dixerit Chriſtus; quem tamen certiſſimum eſt doctrinam ſalutarem, & porrò quæ fidem juſtificantem complecteretur, palàm populo propoſuiſſe, & evangelium regni publicè annunciaſſe. Arrigit autem aures Fauſtus, cum adverſus ſententiam ſuam exemplum prædicationis ſeu collocutionis Chriſti cum Nicodemo *affertur ea in parte, ubi de filio hominis exaltando agitur. ſed nihil tamen audit, quod ad propoſitum faciat; cum neq; id populo aut populi primoribus, ſed uni tantùm ſeparatim dictum fuerit, neq; ab ipſo* Nicodemo, *ut ipſe D. Iohannes confitetur, tunc ſit perceptum. Adde, quòd non de Chriſti morte, ſed ad ſupremam majeſtatem exaltatione ibi verba fieri veriſimilimum eſt. Ad reliqua exempla nulla eſt opus reſponſione. In eo enim Iohan: 6. ipſe D. Iohannes fatetur, populum, quid Chriſtus diceret, tunc temporis non intellexiſſe. Ad illud verò Iohã: 10. jam in ipſo Fauſti ſcripto reſponſum eſt. At poſtremum illud Iohan: 12. eodem vitio, quo ſuperiora omnia, idq́; multò certiùs laborare, nempe quòd nihil apertè ibi de deletione peccatorum per mortem ſuam Chriſtus dixerit, nemo eſt, qui per ſe perſpicere non queat.*

13. Nullum *Racha impactum eſt a Fauſto Eccleſiæ Chriſti, quia dixerit, aliquid, quod a pleriſq;, qui ſe Chriſtianos profitentur, aßeritur, mendacium continere. alioquin ſemper peccaremus, cum, fratrem quidpiam falsò affirmare, diceremus, ſive etiam contrarium tantummodo ejus, quod ille diceret, affirmaremus. Quid enim aliud eſt affirmare*

con-

contrarium ejus, quod alter dicit, quàm falſa eum dicere affirmare. Mendacium autem dicit is, qui falſa dicit, quamvis imprudenter id faciat; teſte, ſi rectè memini, P. Nigidio apud A. Gellium ſive Agellium, qui, inter Mendacium dicere, & Mentiri, eam differentiam conſtituit, ut is mentiatur, qui non ipſe fallitur, ſed alios fallere conatur; mendacium verò is dicat, qui non tam alios fallit, quàm ipſemet fallitur.

14. *Quid autem dicemus, cum accuſatur, quòd ne ipſi quidem Chriſto parcat, cum dicit planè ridiculum & iniquum, adeoq; inſigniter mendacem apparitúrum eſſe Chriſtum, ſi ea vera eſſet in Chriſtum fides, qua juſtificamur, quam Calviniani eſſe ajunt, ipſe planè negat? An non hoc potiùs, quanti Chriſtus ab ipſo fiat, apertè indicat, qui eos etiam, qui imprudenter & tacitè ipſum criminantur, ferre non poteſt; & quòd Chriſtus vel ridiculus, vel iniquus, vel mendax ſit, pro re, quæ prorſus fieri nequeat, ſe habere, non obſcurè oſtendit.*

15. *Ait D. Iohannes, Fauſtum nolle concedere, ex fide Chriſtiana verâ bonâ operâ naſci; cum tamen apertiſſimum ſit, illum hoc ipſum planè aſſerere; & idcirco Calviniſtarum fidem in Chriſtum ab ipſo pro fide juſtificante non agnoſci, quòd ea ſine bonis operibus eſſe poteſt. quemadmodum perſpicuè demonſtrat, ad ea, quæ in contrariam partem diſputari poſſent, breviter reſpondendo.*

16. *Ait præterea, non concedi ab ipſo, ſpiritum ſanctum credentibus in IeſumChriſtum dari; & tamen*

men diſertis verbis id Fauſtus concedit. Quinetiam ad id probandum alterum ex teſtimoniis, quæ a D. Johanne poſtmodum proferuntur, ipſe prior attulerat, quod eſt cap. 1. epiſtolæ ad Epheſios.

17. *Quidquid a D. Iohanne congeritur, ut probet, Deum fide illa in Chriſtum, qua Fauſtus nos juſtificari negat, ſummopere delectari, fruſtra congeritur; niſi ſimul probet, adeò eam fidem Deo placere, ut hominem ipsâ præditum ſpiritu ſancto donet, qui bona opera, quæ priùs non habebat, in eo gignat. Quod nunquam faciet, cum, etſi Deus cognitione noſtra beneficiorum ab ipſo acceptorum, & ſua Chriſtiq; cum potentiæ, tum ſapientiæ, & bonitatis in eis dandis confeſſione, vehementer delectatur, eam tamen aliis inſuper beneficiis cumulare nō ſoleat, immo multò magis, quàm cæteros homines, qui ipſa carent, ea cognitione præditos puniat, niſi etiam, qui tali cognitione ſunt præditi, ſe eorum beneficiorum perpetuò memores & gratos oſtendant, quod ſine vitæ emendatione, & porrò ſine bonis operibus fieri non poteſt; & cum certiſſimum ſit, ſpiritum ſanctum, quòd jam credentibus dabatur, non datum fuiſſe ante reſipiſcentiam, & obedientiam Chriſto præſtitam, Actor: 2. 38, & 5. 32. & idcirco perſpicuum fiat, bona opera non ſubſequi modò, ſed etiam antecedere illam ſpiritus ſancti dationem.*

18. *Si concordiæ modus recipiatur a Fauſto expoſitus inter teſtimonia ſacra, quæ in tribuenda & adimenda operibus juſtificatione invicem diſſidere videntur, omnia planiſſima erunt. Videlicet, ſi non propter*

pter ipsorum operum perfectionem, aut meritum, sed propter Dei ingentem largitatem, qui obedientiam nostram ex Christi præscripto sibi præstitam, quamvis imperfectam, & sibi alioqui debitam, æternâ vitâ donare decrevit, ipsis operibus bonis, tamquam iis, quæ in nobis, si justificari velimus, omnino esse debeant, justificationem verè a scriptura, ut verba sonant, ascribi affirmetur. Quò fit, ut unusquisq; & soli Deo per Christum omnem suam justitiam acceptam referat, & ad vitæ sanctimoniam, sine qua nemo Christum videbit, si reipsa justus coram Deo haberi velit, omnino perducatur. Sin autem D. Iohannis, & aliorum, qui cum ipso sentiunt concordia ineatur, præterquam quòd manifesta vis fit sanè quàm multis sacrarum litterarum locis, quos aliter omnino, quàm verba ipsa sonent, interpetari necesse est, homines etiam a vitæ sanctitatis studio (ut ad vitia proclives omnes sumus) facilimè revocantur; dum putant, bona opera ad hominem justificandum non pertinere. Quod si D. Iohannes, etiamsi ipsius verba apertè contrarium dicere videantur, sentit, non priùs justificari hominem, id est illi a Deo peccata remitti, quàm pœnitentiam egerit, ut sacræ litteræ manifestè docent, atq; ea ratione bona opera ad hominem justificandum pertinere agnoscit, & confitetur; quidquid de vi sanguinis & mortis Christi sentiat, conveniet illi cum Fausto; quamvis Faustus persuasissimum habeat, eam, quam D. Iohannes cum Calvinistis communem habet, sententiam, de Dei gloria, atq; adeò ipsius Christi plurimùm

mum detrahere. Quod fortaße & ipse D. Iohannes verum esse confitebitur, si umquam Fausti disputationis perlegendæ facultatem & otium habuerit.

19. Et quia D. Iohannes dicit, Faustum gloriari, quòd contra Calvinistas scripserit, & facile ei videri, contra illos ex abdito angulo tela vibrare; primùm sciendum est, non ideo parti illi suæ disputationis, quæ ad D. Iohannem missa est, titulum ejusmodi præfixum a Fausto fuisse, ex quo appareat, ipsum cum Calvinianis disputare, quòd inde gloriam aliquam ad se redituram putaverit. Sed ab ipso ob eam rem id factum eße, ut sciretur, cum quibus adversariis res illi esset; & ita nonnulla, quæ alioqui in ipsius scripto subobscura fuissent, clara omnino & aperta essent. Deinde non est ignorandum, Faustum ad ipsum illum Calvinianum ecclesiastem, qui cum disputationem habet, jam abhinc sesquianno atq; eò amplius, integram disputationem mittendam curaße, & librum sive exemplum ex eo descriptum Genevæ esse; ubi responsum adversus ipsum cuditur, excudendum fortaße aliquando, & in lucem emittendum. quod utinam celeriter fiat, ut veritas divina jam tandem seriò caput exerat, & ex profundo, in quo tamdiu delituit, tota emergere poßit.

20. Objicit postremò D. Iohannes Fausto, quòd ex diametro cum Paulo pugnet, dum ait, erraße illos, qui Christi resurrectionem fidei articulum appellarunt. Nam inquit contrà Paulus ait, "Qui confitetur "Dominum Iesum, quòd Deus illum a mortuis exci- "taverit, servabitur. corde enim creditur ad justiti-

am,

am, ore autem fit confeßio ad salutem. Verùm quisquis Fausti scriptum eo in loco legerit, rem multo aliter se habere intelliget; & quo pacto ipsius sententia ista de resurrectione Christi huic Pauli testimonio (quamvis prima fronte contra eam apertiori, quàm ipse D. Iohannes id recitaverit) non adversetur, jam plenè explicatum inveniet.

Cæterùm ad ea omnia, quæ Fausti sententiæ obstare videntur, sive a D. Iohanne in suo scripto allata, sive ab adversario Calviniano Fausto objecta, sive ab aliis excogitata fuerint, jam plenißimè in ipsa disputatione responsum est; &, si opus fuerit, brevi iterum paucis verbis respondebitur Deo dante; quem ex animo & continenter, ut nos ex omnibus Satanæ tenebris eripiat, orare debemus.

NOTÆ IN SCRIPTUM N.N. polonicum de Christi regno in terra.

APoc:20. & regnabimus, *&c. Apud Iohannem est*, Et regnabunt, *&c. non autem*, Et regnabimus. Neq; *enim ad omnes Christianos sunt ejus verba referenda; sed ad quosdam tantùm. id quod in hac disputatione non minimi momenti est, ut infrà videbimus.*

Matth:23. habent Dominum Christum e cœlo venientem, *&c. Apud evangelistam cæli unde venturus sit Christus, cum Iudæi dicturi eßent,* Benedictus, *&c. nulla prorsus fit mentio. Quin etiam non de Iudæis in genere ibi agitur, sed tantummodo de Hierosolymitanis.*

Apocal: 20. per mille annos regni Christi in terra, *&c. Nulla ibi terræ mentio, ubi regnum illud sit futurum.*

Matth: 24. idq́, ut regnet cum illis annos mille, ut [scriptum] extat Apoc: 20. *&c. Hoc est planè divinare. Nam quòd locus ille Apoc. 21. huc pertineat, nihil constat.*

Quod autem id in terris fieri debeat Apo: 5. v: 10. scriptum est, *&c. Non est hic locus ad illum Apoc: 20. accommodandus. Hîc enim de Christianis in genere agitur, ibi verò de quibusdam Christianis. Ibi Christi, cum quo regnare debeant, bis disertè fit mentio; hîc ea de re nihil apertè dicitur. Ex quo sequitur, non agi utrobique de eodem regno, aut certè nihil cogere, ut de eodem utrobiq; agi concedamus. Et sanè nihil prohibet, Christianos regnaturos esse in terra, nec tamen Christum corporaliter præsentem, cum quo unà regnent, in terra futurum. Quamquam nec etiam quidquam prohibet, quominus illi dicantur cum Christo regnare, qui, ipso regnante, sub ejus auspiciis & ipsi regnant. quamvis hi in terra, ille verò corpore in cælo perpetuò maneat. Itaq; ex istis duobus locis, quantumvis simul junctis, regnum istud Christi, corporali ipsius præsentia unà cum suis in terra, minimè concludi potest. Mitto autem allegoricas interpretationes vocis Terræ apud Iohannem in loco isto, licèt facillimas & sacris testimoniis maximè consentaneas; ne fortè videar argumentum inde sumptum eludere potiùs, quàm refutare. De locis veteris testamenti postea videbimus.*

Matth:

Matth: 8. Ibi ab ortu & occasu congregabuntur fideles, *&c. Hic locus & similes de Iudæis a regno Dei excludendis, & gentibus in illud introducendis & congregandis manifestè agunt, Quod enim apud Matthæum de filiis regni dicitur, apud Lucam cap. 13. ver: 28. de ipsis Iudæis pronunciatur. Ait enim ibi Christus, Iudæos alloquens.* Cum videritis Abraham, *&c.* vos autem expelli foras. *Non possunt igitur hi loci ad regnum istud Christi in terris referri; cum in eo, ut in hoc scripto habetur, Iudæi summo in pretio sint futuri; immo ejus cōstituendi ratio futura sit Iudæorum in terram Chanaan reductio, & ad Christum ibi corpore præsentem ac regnantem conversio atq; aggregatio.*

Luc: 22. Ibi edent & bibent ad mēsam Domini, *&c. Non alium seu alterius generis esum & potum apostolorum cum ipso intelligit ibi Christus, quàm eum, quem Apoc: 3. v: 20. illis verbis complectitur,* Cœnabo cum illo, & ipse mecum, *nempe mysticum & spiritualem; quo videlicet summa apud ipsum gratia, & cum ipso conjunctio ac necessitudo significatur. Nam de mystica ac spirituali cœna ibi Christum loqui, indicant apertè verba antecedētia;* Ecce sto ad ostium, & pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, intrabo ad illum. *Præterea non rectè ad omnes fideles refertur id, quod de ipsis apostolis eo in loco dicitur. Alioqui id quod subjungitur de thronis, super quos sessuri sint judicantes duodecim tribus Israel, ad omnes fideles similiter referendum esset. quod quantùm*

tùm a veritate absit, quilibet facilè intelligit. Iam quod scriptor addit de novo fructu vitis, seu ut ipse lo-
Ma:26.v.29 *quitur, de nova illa vite, ex qua se bibiturum dixit Christus unà cum apostolis suis in regno patris sui, præterquam quòd hoc quoq; ad solos apostolos pertinet, necesse est etiam, ut id factum fuerit ante ipsius in cælum ascensum. Testatus est enim ibi Christus, se vinum non bibiturum, donec istud fierot. Atqui Christum ante suum in cælum ascensum, & postquam verba illa dixit, unà cum Petro & aliis suis discipulis bibiße, declarant ipsius Petri verba Act: 10. v: 41. Nisi velimus Christum postquam resurrexit a mortuis, nec dum in cælum ascenderat, bibisse quidem unà cum discipulis: sed non tamen vinum. quòd quàm sit ridiculum nemo non videt.*

Ibi filii Dei mansueti possidebunt terram. *Locus Matth: 5. v: 5. ad quem præcipuè verba ista respiciunt, ad ea sine dubio alludunt, quæ leguntur ps: 37. v: 11. immo inde sunt desumpta, ut alia multa ex vetere testamento a Christo & apostolis sumuntur; sed tamen non rarò alio sensu, quàm prima fronte præ se ferant, qui sensus vel ex subjecta materia, vel ex analogia Christianæ fidei eliciendus est. Et ex subjecta quidem meteria, ut in verbis illis ps: 19.* In omnem terram exivit sonus eorum, *quæ cum ibi de cœlis dicta fuerint, ab apostolo tamen Paulo Rom: 10. usurpata, ad apostolos seu evangelii præcones accommodanda sunt. Ex Christianæ autem fidei analogia, ut in his apud Matthæum verbis. Quod enim in psal: de terra hac, quam incolimus, dictum est*

in E-

in Evangelio de terra illa nova, ubi justitia habitat 2. Pet: 3. est intelligendum. Hanc enim terram, ut ibidem ait Petrus, nobis promisit Christus; nec præterea aliam. eam autem jam extare, nec hanc esse quam incolimus, quæ scilicet innovanda sit, id perspicuè docet, quod dixi ibi scriptum esse, in ea justitiam habitare. Nimirum enim sedem illam beatorum intelligit Petrus, in qua jam Christus est, quæ nobis nova erit, & futura etiam nostrûm respectu dicitur. Nam in orbem terrarum futurum (videlicet nobis) jam introductum esse Christum, probant hi duo loci simul juncti, Heb: 1. v. 8. & Heb: 2. v. 5. Verba enim illa in posteriore loco, de quo loquimur, *necesse est omnino ut ad priorem locum relationem habeant. Quamquam, ut ante dictum est, etiamsi de hac ipsa terra, ubi nunc sumus, Christus apud Matthæum locutus fuisset, nihil tamen concluderetur pro Christi regno isto in terris corporali præsentia. Nihil enim impedit, quominus pacifici possideant hanc terram, Christo interim in cælis manente.*

Prẹsertim verò Ezech: 34. v. 23, 24, *&c. Hic locus, & alii hujusmodi de regno fidelium nihil loquuntur, sed tantùm de pace & quiete eorum sub Christo domino. Neq;, si de regno loquerentur, inde concludi posset, Christum regnaturum cum eis hîc in terra corpore præsentem. Quamvis enim dicatur Christus in medio ipsorum futurus, non tamen sequitur, eum corpore præsentem illis adfuturum, nisi etiam velimus, cum ipse Christus dixit, ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine ipsius, se in medio*

eorum eſſe, eum voluiſſe ſignificare, ſe corpore præſentem illis adfuturum. In hæc abſurda nimirum incidunt, qui iſtud Chriſti in terris futurum regnum prædicant, nec quam vim habeat præſens ipſius regnum in cœlis ſatis perpendunt.

Sed adhuc pleniùs & clariùs *Ezech: 37. &c.* Illi, inquam, habitabunt, *&c. Miror ſanè relativum* †𝔇ni *ſive Ipſi ita in hoc loco accipi ut ad patres, de quibus ante facta eſt mentio referatur. Nam vix credo quemquam eſſe, qui non clarè perſpiciat, ex ductu totius ſermonis debere referri ad eos, de quibus præcipuè verba fiunt, & de quibus proximè dictum fuerat,* & habitabunt, *&c. id eſt, ad Iſraëlitas in genere, qui videlicet eo tempore fuerint. præſertim, cum fieri non poſſit, ut patres Iſraelitarum in genere reſurgant a mortuis, ut terram illam inhabitent, cum patres Iſraelitarum generatim fuerint mali. Notabis autem, quòd non legitur ibi* Patres noſtri, *ut hîc ſcriptum eſt; ſed* patres veſtri. *ne fortè quis credat vocem* Noſtri, *ad Ezechielem nimirum & alios fideles relatam, bonos & fideles tantùm patres ſignificare poſſe. Adde, quòd, etiamſi de fidelibus tantùm patribus locus iſte accipiendus eſſet, non tamen verum eßet filios & nepotes eorum reſurrecturos, ut in ea terra habitent. quod profectò neceſſe foret, ſi pronomen* ipſi *ad patres referendum eſſet. Eorum enim, licèt fidelium, filii ac nepotes peſſimi fuerunt.*

† illi,

Apoc: 7. v. 15. 17. Agnus in throno ſedens in medio throni habitabit cum illis *&c. Non legitur*

gitur in eo loco, quòd agnus sedens in throno, in medio throni habitabit cū illis; sed quòd is, qui sedet in throno, habitabit super illos, & quòd agnus, qui est in medio throni, reget illos, &c. Quanta autem differentia sit inter hæc, quæ ibi leguntur, & ea, quæ tamquam ibi scripta hic citantur, videbit unusquisq; per se, & mirabitur locum tam corruptè fuisse allatum, & quod de re præsente antea narrata, id est de sessione in throno &c, majoris evidentiæ gratia repetitur, ad futuram detorqueri. Idq; eò magis, quòd, licèt Christus consederit in throno patris sui, ut ipse affirmat, sup: cap: 3. ad finem, & inf: cap: 22. in princ: legatur, e throno Dei & agni, tamen simplici nomine illius, qui sedet in throno, numquam Christus seu agnus intelligitur, in visione & libro illo, sed semper Deus. Immo agnus non semel disertè distinguitur ab eo, qui sedet in throno, ut cap: 5. v. 13, & alibi. Nam quod de ipso dicitur, quòd stet vel sit in medio throni, quo sensu id dicatur intelligi potest ex eo, quod scriptum est cap: 5. v. 6.

Luc: 1. Idem etiam thronum Davidis patris sui, &c. *Solium seu thronum Davidis possidere est regnare super Dei populum, ut ipsius Dei populum verum ac legitimum regem, talemq; ab ipso Deo constitutum. Hac enim nota, nec præterea alia Davidis regnum a cæteris regnis distinguitur. Reliqua enim vel loci vel subditorum circumstantiæ accidentia sunt, quæ nihil ad rei essentiam pertinent. Aut igitur negandum est, Christum in cælo manentem regnare super Dei populum ea ratione, qua ante di-*

ctum est, quod summa eßet blasphemia; aut agnoscendum, jam Davidis patris sui solium Christum possidere, & porrò nihil opus esse, quò illud possideat, eum in terram descendere, & Hierosolymis, super Iacobi secundum carnem posteros, corpore præsentem regnare.

Apoc:20. prędicat resurrectionem ex mortuis omnium fidelium Christi, *&c. Sic quidem esse deberet, si in illo Apocalyp: loco de Christi descensu in terras, seu ad nos adventu ageretur. Certum est enim in Christi adventu, eos, qui ipsius Christi sunt resurrecturos, 1. Corinth: 15, v. 23. Verùm in loco illo non dicitur, resurrecturos fideles omnes, sed quosdam tantùm. nempe qui decollati seu percussi fuerint securi, propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, quiq; non adoraverint bestiam neq; imaginem ejus, nec acceperint characterem ejus in frontibus aut in manibus suis. Nam, ut de securi percussis nihil dicam, (nemo enim non videt, posse quempiam esse Christi fidelem, nec tamen propter nomen ejus securi percuti) dico, poße fieri, & sine dubio factum esse, ut plurimi non tales fuerint, de quibus dici possit, eos non adorasse bestiam, &c. eo sensu, quo apud Ioh: dicitur, & tamen fuerint Christi fideles. Apparet enim Iohannem de iis loqui, qui ista facere renuerint, ob idq; multa perpessi fuerint, aut certè perpeti fuerint parati, non autem de iis, qui simpliciter non fecerint; tum quia conjungit hos cum illis, qui securi propter Christum fuerint percussi; tum quia inter eos, qui ista simpliciter*

citer

citer non fecerint multi eße poßunt, ac revera sunt, non veri Christi fideles, ideoq; indigni, qui ad eam gloriam resurgant. Verùm possunt similiter inter eos, qui ista simpliciter non fecerint plurimi esse Christi fideles, qui, vel quia bestiæ tempore non fuerint, vel quia ob locorum distantias nihil commercii cum ea habere potuerint, non autem quia renuerint id facere, bestiam non adoraverint, &c. de quibus, ut dictum est, non loquitur Iohannes, & sic apparet, eum non omnes Christi fideles suis verbis complecti. Præterea, cum inferiùs dicatur, mortuorum unumquemq; fuisse judicatum secundum opera sua; & si quis non fuit inventus scriptus in libro vitæ, conjectum fuisse in stagnum ignis; constat apertè mortuos istos non omnes fuisse malos aut infideles, immo multos ex illis fuisse inventos scriptos in libro vitæ, & consequenter in antecedente resurrectione illa non omnes bonos & Christi fideles resurrexisse. Certum igitur eße debet, ibi non agi de Christi adventu ad nos, & consequenter neq; etiam de vera mortuorum resurrectione; cum mortui non sint resurrecturi, nisi Christo ad nos adveniente. Tunc autem, ut dictum est, & hujus scripti auctor non obscurè fatetur, non aliqui tantùm, sed omnes Christi fideles resurgent. & sic inimica mors abolebitur. Atqui, inimica morte abolita, jam Christi regni finis erit. Vltimus enim hostis, qui aboletur, mors est 1. Cor. 15. v. 26. Hostibus autem omnibus abolitis, & sic Christo jam omnibus subjectis, subjicietur ipse Christus Deo, cui videlicet regnum tradet; ibidem v. 24, & 28.

Quomodo igitur fieri potest, ut postquam Christus ad nos venerit, ipsius regnum adhuc per annos mille duret ac vigeat, ut ex illo loco Apoc: unà cum aliis millenariis colligit hujus scripti auctor? Hinc, ut concludamus, constat, locum illum allegorica aliqua ratione interpretandum eße, & nihil inde elici posse ad regnum istud Christi in terris confirmandum, nisi illum cum clarissimis aliis sacris testimoniis apertissimè pugnare velimus.

Qui exscindet ac tollet omnem malitiam e terra, *&c. An non hoc est idem cum eo, quod dicitur Matth: 13. v. 41.?* Mittet filius hominis angelos suos, & colliget de regno ejus omnia scandala, *&c. Atqui locus iste apud Matthæum ab hoc eodem scriptore infrà ad tempus refertur, quod post mille illos annos Christi regni futurum est.*

Et inquiunt, sufficit nobis Evangelium, *&c. Quidquid hoc loco dicitur, nihil ad nos pertinet, qui Christi in terris regnum istud futurum negamus.* Neq; *enim propterea nos ii sumus, qui Apocalypsis librum spernamus, vel si quid ibi ad nostram aut salutem, aut consolationem spectans scriptum est, id parvi faciamus. immo non dubitamus, & libri illius oracula divinissima esse, & plurima contineri ad Ecclesiæ bonum maximè pertinentia. sed interim asserimus (quod nemo negat) pleraq; ibi scripta valde obscura esse, neq; quidquam quod ibi scriptum sit, ita accipiendum eße, ut aliis divinis oraculis, quæ præcesserant, & nihil obscuritatis in se habent, ullo modo adversetur. Atqui si locum il-*

lum

lum 20. cap: & alios ejus libri ita acciperemus, ut postquam Christus ad nos advenerit, vel aliqui, vel omnes ejus fideles a mortuis excitati, cum ipso Christo per annos mille in terris regnaturi essent, id ex diametro cum aliis scripturæ locis pugnaret, ex quibus apertissimè colligitur, & adveniente Christo omnes ejus fideles resurrecturos, & omnibus ejus fidelibus resuscitatis jam Christi regni finem futurū.

De habitatione ipsius in terra cum fidelibus, &c. *Cum hoc de maximè diutina corporali habitatione, & de regno præsentia corporali diutissimè administrando sine dubio scriptor noster intelligat, id ego apud sacros scriptores usquam scriptum legi pernegare non dubito.*

Velint nolint, aut ad Mahometem, &c. *Immo potiùs ad nugas Mahometanas & Epicureas etiam amplectendas via quædam esse videtur, terrenum Christi regnum expectare. Nam quæ solent aut etiam possunt terræ voluptates esse, eæ sanè cum iis, quæ Machometani a Deo sperant, & in quibus Epicurus hominū felicitatem statuebat, aut eædem sunt, aut valde consentiunt.*

Ille eam [vitam æternam] ponit post diem judicii, † nescio quando. &c. *Quasi verò judicii dies ille extremus tam citò futurus a nobis expectari non possit, quàm citò ab istis expectatur regnum istud Christi in terris, (certè quæ istis ex sacris litteris petita, indicia sunt proximi regni istius, eadem nobis extremi illius diei adventantis sunt signa) & quasi non tam certò posit*

† tandem aliquando

 expe-

expectari ſeu futur⁹ credi dies ille, ut regnum iſtud. Numquid fortaſſe ſcriptor noſter quidquam dubitat de die illo? Quod ſi ipſe nihil dubitat, cur alios dubitantes facit? Quamquam, quod attinet ad celeritatem adventus illius diei, modò certò adventurus credatur, ea nihil momenti habet in ſalute noſtra. ut ex Petri verbis colligitur 2. Pet: 3. Cæterùm nemo eſt, qui vitam æternam, id eſt reſurrectionem, ad illam vitam ponat poſt diem judicii. ſed nos omnes qui millenarii non ſumus, in ipſo illo die ponimus, nec ante illum expectamus; nempe ab ipſo Chriſto edocti, qui quater Ioh: cap. 6. hoc eſt v. 39, 40, 44, & 54. ſe in extremo illo die ſuos fideles ſuſcitaturum ait. quod ſatis eſt ad opinionem iſtam de reſurrectione fidelium Chriſti ante extremum illum diem maniſeſtiſsimi erroris convincendam.

Id autem fiet illis mille annis, *&c. Immo ſimulatq; Chriſtus advenerit. quibus peractis (longum autem tempus ad hæc peragenda non requiritur) ſtatim mundi finis erit, & vita illa æterna in cælis initium ſumet. quemadmodum ex illis ipſis teſtimoniis intelligi poteſt, quæ ab hujus ſcripti auctore hîc proximè antè fuerunt citata.*

NOTÆ IN EBERHARDI Spangembergii ſcriptum de duabus beſtiis Apocalypſis.

IV.

D*Vrum videtur, quòd meretrix illa magna ſit idem cum beſtia, cum meretrix beſtiæ inſidere*

dere dicatur cap:17 Apoc. Propterea hic locus diligentiore explicatione indigere videtur, cum, ut verum fatear, ipſius angeli verba iſtud idem, quòd ſcilicet meretrix & beſtia, una & eadem res ſint, innuere videantur.

V.

Apud Danielem cap: 7. nihil habetur de hoc, quod hic dicitur, videlicet, quartam beſtiam habuiſſe ea, quæ aliarum beſtiarum erant propria; & Tremellius ac Iunius ſuis in eum locum annotationibus ſatis docuerunt, non eſſe temere affirmandum, quartam illam beſtiam eſſe Romanum Imperium.

VI.

Romam inter duo maria eſſe poſitam, non niſi plùs quàm improprie (ut ſic loquar) dici poteſt, cum uni ferme adhæreat, & ad illud, propter fluvium ſuum navigabilem, in id pauca ab inde paſſuum millia ſe exonerantem, poſita dici queat, ab altero verò non modò itinere aliquot dierum diſtet, ſed etiam celebri monte totam Italiam perpetuò inter ſecante ſeparetur: adeò ut potiùs inter mare (illud, ſcilicet, cui ferme adhæret) & montem poſitam eſſe dicendum videatur. Iam Apoc: cap:17: nulla fit mentio duplicis maris, ſed aquarum tantùm multarum, ſuper quas mulier illa ſedeat, quæ etiam non veræ ſint aquæ, ſed populi, & turbæ, & gentes, & linguæ. Locum Dan: 11. huc pertinere non conſtat. & ſatis ex tota illius prædictionis ſerie liquet, de Antiocho Epiphane ibi verba fieri, quem Romani Pontificis typum fuiſſe, nihil ex ſacris litteris apparet.

VII.

Secunda Bestia non dicitur semper fuiße apud alteram; immo ex Iohannis verbis intelligi potest, aliquamdiu post illam extitisse, illamq́; etiam sine hac ab ipso Iohanne proponi & considerari. & ideo, etiamsi admittatur alioqui ratiocinatio ista, quòd scilicet ex secunda bestia colligatur professio Christiani nominis in altera prius nominata; non tamen hinc concludi absolutè potest priorem bestiam non eße Romanum imperium adhuc ethnicum, sed potiùs dicendum, sub prioris bestiæ nomine Romanum imperium, primùm ut ethnicum, deinde etiam ut professione Christianum, accipi & significari. Adde, quòd si istud non fiat, interpretatio septem capitum, quæ infra particula 15, &c. affertur, subsistere non poterit, cum sex priora capita ad Romanum Imperium, ut ethnicum consideratum, tantùm pertineant.

IX.

Immo, qui velit defendere, bestiæ prioris nomine non posse intelligi Romanum imperium professione Christianum, præcipuè verò sub Pontificibus, sed necesse esse, ut intelligatur Romanum imperium adhuc ethnicum, optimè videtur posse ratione ista uti, quòd Roma jam professione Christiana, & ipsi Romani Pontifices inprimis, numquam blasphemaverunt Dei nomen, aut eos, qui in cœlo habitant id quod isti priori bestiæ tribuitur, quodq́; hoc apertissimè ethnico Romano imperio convenit, quod & Christo in cælo habitanti ac regnanti disertè maledicebat, & blasphemum atq; injurium in verum Deum, ipsius Christi patrem, multis modis erat.

X.

Cum meretrix illa Apoc: 17. dicatur esse civitas illa magna non video, quomodo bestia, super quam meretrix sedet, possit esse ecclesia Romana, neque enim civitas super ecclesiam, sed potiùs ecclesia super civitatem sedet. Præterea, si, ut supra affirmatum est, meretrix, & bestia idem sunt, sequitur, bestiam, similiter ut meretrix est, esse civitatem illam magnam, non autem ejus ecclesiam.

XV.

Desiderantur in enumeratione ista capitum Romani imperii Tribuni militares, qui multò diutius imperium exercuerunt, quàm Decemviri, qui tamen inter hæc capita numerantur. Ex quo sequitur, si alioqui interpretatio ista capitum Romani imperii admittenda sit, Iohannis tempore non quinq;, sed sex istorum capitum jam cecidisse, adversus manifesta ipsius angeli verba. Crediderim tamen, interpretationem istam ab hac impugnatione defendi posse, Dictatoribus videlicet omissis, nec inter ista Romani imperii capita numeratis, quippe qui nec ordinarius magistratus ex decreto ipsius populi umquam fuerint, nec certis aliquibus temporibus aut extiterint, aut esse desierint; nisi quòd post Syllam & deinde Cæsarem, quorum uterq; seipsum Dictatorem fecit, nullus dictatoris nomen usurpasse legitur.

XVII.

Cum dictum antea fuerit & mox repetatur, Romanum imperium professione christianum, sive Romanam Catholicam ecclesiam (ut pote quæ sit bestia illa)

illa) eße & septimum & octavum caput, non est laborandum, ut Constantini Magni imperium, diversum ab aliis, qui præceßerant, fuisse ostendatur, ut hinc scilicet inferri poßit, tunc cœpisse septimum caput. quasi Constantinus fuerit ipse caput istud; quēadmodum etiam indicant verba illa, in superiore, id est, 16 sectione posita, po tym przerzeczonym szostym Krolu żaden inszy nienástąpił oprocz Constántiná wielkiego/ Rámieniem/ *&c. hoc est,* Post hunc prædictum sextum regem, nullus alius successit, præter Constantinum Magnum, brachium, *&c. Namq; ex his verbis videtur omnino colligi, Constantinum Magnum, quatenus fuit brachium sæculare ecclesiæ Romanæ, fuisse septimum caput, seu septimum regem; quod tamen eße nequit, si ecclesia ipsa Romana est caput istud.*

XVIII.

Atqui, quòd sive imperator Romanus jam Christianus factus, sive ipsa ecclesia Romana, quatenus habuit imperatorem brachium suum sæculare, sit illud septimum caput, videtur nullo pacto posse admitti. disertè enim dicit angelus Iohanni, caput istud septimum exiguo tempore duraturum. At verò quicquid auxilii sæcularis Romana Ecclesia a Constantino Magno habuit, id multis sæculis in ipsius Constantini successoribus duravit, donec, scilicet, Græci imperatores cæperunt a Pontifice Romano dissidere. Præterea, etiamsi post ipsius Constantini Magni, ac duorum filiorum ejus, Constantini & Constantii mortem, velit quis auxilium istud desiisse, quippe ipsius

psius Romæ dominatione ad Constantium reliquum Constantini Magni filium devoluta, qui Arrianus fuit, & post ipsum ad Iulianum cognomento Apostatam (quamquam hoc non fuit desinere, sed interrumpi) non tamen brevi tempore duraturum istud septimum caput, sic simpliciter & absolutè dicere angelus potuisset, si omnino sex priora capita ea sunt, quæ partic: 15. fuerunt enumerata. nam duo ex istis, nempe Decemviri & Triumviri, multo breviore temporis spatio duraverunt, præsertim Decemviri, qui vix biennium regnarunt. Rectè autem, judicio meo, & hîc, & sequente particula 19. capita ista dicuntur esse Romana, sive in urbe Roma. Hinc enim id sequitur, quod ego verissimum esse arbitror, bestiam, scilicet, quæ capita septem habet, esse ipsam Romam, non autem Romanam ecclesiam, Romam, inquam, priùs sub imperio ethnico, & seculari, deinde etiam sub ecclesiastico, & modò illa, modò hac ratione consideratam.

XXIV.

Si constaret, bestiam aliud nihil esse, quàm ecclesiam Romanam, facile posset admitti ista conclusio, quòd altera bestia eodem tempore cum ipsa esse cœperit. Sed quemadmodum non rectè Sect: 7. videtur esse conclusum, quòd prior bestia sit Romanum imperium sub Christi tantùm nomine, ex eo, scilicet, quòd bestia ista habeat bestiam alteram, id est, prophetam: cum, ut ibi diximus, in Apocalypsi non dicatur, semper ita fuisse; sic nec converso ordine, probari potest, semper alteram bestiam unà cum priore su-

ore fuisse, sive eodem tempore cum ea esse cœpiße, ex eo, videlicet, quòd bestia prior aliud nihil sit, quàm ecclesia Romana, seu malumus Roma sub ecclesiastico imperio; cum nihil constet, bestiam non significare Romam etiam ethnicam & sub sæculari imperio.

XXVII.

Cornu illud parvum apud Danielem, Tremellio & Iunio hominibus evangelicis, nec non aliis doctissimis viris Romanæ ecclesiæ minimè addictis, est Antiochus Epiphanes, quem typum Romani Pontificis gessisse, nusquam, ni fallor, nobis spiritus sanctus indicavit: Iam vocula † abowiem / cujus perpetuum est reddere rationem, non videtur hoc loco convenire, nisi clariùs explicetur, & hoc ipso loco repetatur, alteram Apocalypsis bestiam esse caput & os prioris.

† quia,

XXIX.

In verbis illis † Ktore znáczą/ &c. verbum znáczą/ id est, significant, nimis impropriè videtur usurpatum pro eo quod est, ex altera parte respondent, seu opponuntur.

† quæ significant,

XXXI.

Cum Apoc: 13. dicatur, alteram bestiam dicere habitantibus in terra, ut faciant imaginem prioris bestiæ, nullo pacto verisimile videtur, alteram istam bestiam esse hanc ipsam imaginem. neq; ulla caussa est, cur, si hoc Iohannes sensisset, aliqua ratione id apertè non indicasset; præsertim, cum unicâ voculâ additâ, facere id potuißet, si dixisset, alteram bestiam jussisse, ut se facerent imaginem bestiæ. quamquam

quam magis obstant præterea illa quæ sequuntur, quòd, scilicet, alteri bestiæ datum fuerit, ut det spiritum imagini isti, ita ut etiam loquatur imago ista, &c. Hæc enim manifestè docent, aliud esse alteram bestiam, aliud verò imaginem prioris bestiæ.

XXXV.

Verba ipsius Apocalypsis, ubi expressæ sunt universales voces, & cujuscumq; generis homines significantes, non permittunt, ut intelligamus, characterem istum non pertinere nisi ad eos, qui antea vel ethnici fuerant, vel bestiam bene cognoverant. Adde, quòd non apparet, quid isti habeant peculiare, sibi a bestia quodāmodo inustum, quod alii omnes non habeant, qui bestiam semper ex animo coluerunt.

XXXVI.

Ratio, quæ hîc redditur præcedentis dicti, minùs probabilis videtur, quàm ipsum dictum; cum nulla sit caußa, cur ii, qui ex animo bestiā semper coluerunt, non sint numerandi inter ipsius bestiæ cultores: immo, cum nihil sit absurdius, quàm istos ab hoc numero apud Iohannem excludi. & ipsa loca, quæ hîc commemorantur, unde constat, omnes, qui salutem æternam non sunt adepturi, bestiam culturos, apertè docens, inter bestiæ cultores a Iohanne numerari illos etiam, qui eam & semper, & ex animo coluerunt. tantum abest, ut quemadmodum hîc sine ulla probatione affirmatur, sint loca ista interpretanda, ut isti non numerentur.

XXXVII.

Poterat id, quod hoc loco dicitur omitti; cum, si non

non falsum, certè planè dubium sit, & parum aut nihil pertineat ad præsens institutum, & ad duarum illarum bestiarũ significationem. Ego quidem, omnino falsum esse puto, eos pro fratribus habẽdos, qui nos persequuntur. neq; enim alterius persecutio, præsertim Christum colentis & profitentis, ejusq; nomen, ut Servatoris sui, publicè profitentis, quales nos sumus, cum pietate Christianaq; charitate consistere potest.

XL.

Quod illi tres reges Dan: 7. *significent illos decem proximè nominatos, nulla ratione admittendum videtur. Cur enim non potiùs ibi scriptum fuisset, istos decem reges, non autem tres depressum iri? Quis umquam audivit, tres idem esse, quod decem, præsertim, ubi dictum fuerit,* tres ex istis decem? *quemadmodum hîc conceditur, dictum fuisse, quamvis id disertè scriptum non sit. Sic enim habent prima ipsa verba hujus 40 particulæ* Trzech krolow z onych dziesiąci / *&c. id est,* Tres reges ex illis decem, *&c. Quamquam, satis hoc ipsum apertè apud Danielem legi, affirmari potest, cum constet, ibi dici, reges significatos in Danielis somnio fuisse per cornua illa, de quibus disertè legitur, idq; bis, quòd Daniel viderat tria de prioribus, id est, de decem cornibus avulsa fuisse. Locus Lucæ 19. non probat, idem significare solere tres, quod decem. Nam Christus in parabola illa satis habuit narrare, quid cum tribus ex illis decem servis fecisset ac dixisset nobilis ille vir, qui singulis minam dederat, jubens, ut negotiarentur. nec inde*

inde ulla ratione colligi potest, decem & tres pro eodem interdum in scriptura accipi solere; præsertim, cum non appareat ex Christi verbis, tertium servũ, qui venisse dicitur rationem rediturus Domino, numerum expleuisse illorum servorum neque enim de eo dixit Christus aliud, quàm, &alius [servus]venit, *&c.*

XLI.

Si diversis in locis modò tria, modò decem cornua nominata invenirentur, posset locum habere consideratio ista significationis ejusdem, quam uterque hic numerus habere solet, Sed ubi non modò eodem prorsus in loco simul nominantur, sed ita, ut constet, tria non esse illa decem, sed tantùm de numero illorum, nullus locus considerationi isti prorsus relinquitur.

XLII.

Iam supra monuimus, haud temere affirmandum, quartam illam bestiam Dan: 7. esse Romanum imperium. Verisimile enim planè videtur, imperium illud, quod post Alexandrum Magnum extitit, & Seleucidarum regnum appellari solet, per eam significari. Vnde consequitur, non statim ex eo, quòd & apud Danielem, & apud Iohannem decem regum fit mentio, eandem rem utrobiq; dici: præsertim, si verum est id, quod superiore particula affirmatum est, numerum denarium in istis locis pluralitatem significare, & non, scilicet, certum & præfinitum quendam numerum.

XLIV.

Hoc verum eſt, ſi Danielis loci ratio habeatur, non autem, ſi ad Iohannis locum quis reſpiciat, quæ inter utrumq; locum differentia ſatis docere poteſt, non agi utrobiq; de re eadem. Verba enim Apocalypſis non ita habent: Sunt decem reges, qui ex iſto regno exurgent; *ſed tantùm apud Danielem ita legitur. At in Apocalypſi verba ſunt, quæ omnino indicant, decem iſtos reges uno & eodem tempore extituros, cum diſertè dicatur, eos una hora cum beſtia poteſtatem, ut reges, accepturos.*

XLV.

Hæc interpretatio prædictorum verborum Apocalypſis, ſine dubio ab ipſis verbis non parum abeſt. Nam longè aliud eſt, Sumere poteſtatẽ regni eadem hora cum beſtia, &, Poſtquam beſtia regnare cœperit, aperiri ſibi portam, ut poſſint regnare. Adde, quòd reges iſti, ſi ii ſunt, qui ante, particulâ 42, & 43, eſſe ſunt dicti, non, poſtquam Romana eccleſia ſupremam poteſtatem Romæ obtinuit, ſed antè, magna & præſtantiore ex parte regnare cœperunt.

XLVI.

Hæc particula ſuperiorem redarguit, eiq; eſt contraria. Nam, ſi Romanum imperium in multos reges dividi debuit, ut eò citius ipſum Romanum imperium Chriſtianum nomen gerere poſſet, hoc eſt, ſumma imperii ad eccleſiam Romanam devolvi; certè non eccleſiæ Romanæ ſumma poteſtas oſtium aperuit regibus iſtis regnandi: ſed contrà, iſtorum regum poteſtas viam ſtravit eccleſiæ Romanæ ad iſtam ſupremam auctoritatem perveniendi.

XLIX.

Interpretatio loci Apoc: 20. quod attinet ad Satanam vinctum, in abyssum dejectum, & ibi diligenter admodum inclusum, ac postea solutum, quæ hîc attingitur, & infra partic: 51. & deinceps apertiùs exponitur, mira admodum & absurda videri debet, quod attinet præsertim ad tempus, quo ista facta fuerint. Nam *per eam efficitur, ut tunc Satanas vinctus, in abyßum conjectus, ibiq; magna cum diligentia inclusus fuerit, cum bestia, quæ ipsius Satanæ præcipuum est instrumentum, spirituali, eæq; summæ potentiæ carnalem solidè ac stabiliter junctam habere cœpit; tunc verò inde solutus fuerit, cum bestiæ spiritualis potentia insigniter minui cœpit, ac labefactari. Quod si ante Carolum quintum Imperatorem, electorum Dei non sunt eæ lanienæ conspectæ, quæ postea, hoc non idcirco factum est, quòd Satanas in abyssum detrusus esset: sed potiùs quia Satanas ejusq; imperium ita graßabatur in mundo, ut vix ulli electi Dei existerent: Ecclesia, videlicet, quæ ipsum Satanam, se, & mox futurum partum suum persequentem eiq; insidiantem, fugerat, in deserto loco manente Apoc: 12. Nam alioqui non minùs ante, quàm post Carolum quinctum ii, qui sese bestiæ aliquo modo opponebant, & sic electi Dei fuisse censeri poßunt, ab ipsa bestia & regibus terræ, qui ab illa seducti fuerant, summopere vexati & afflicti, atq; etiam ex hac vita exterminati sunt. Legatur martyrum, qui sub bestia, post alteram bestiam exortam, passi sunt, historia; quæ tamen ob scri-*

ptorum inopiam, & ingentem metum, ignorantiæ summæ rerum divinarum junctum, qui quominus ista scriptis diligenter mandarentur, impediebat, plena haberi non potuit: inter cætera verò quæ in ista ipsa historia non leguntur, diligenter investigetur, quot (ex Albingensium potissimùm numero) qui Romanæ ecclesiæ hæretici erant, id præcipuè Dominico, Dominicanorum monachorum auctore, curante, flammis exusti, & aliis modis extincti fuerint. Floruit autem Dominicus iste (ab Honorio tertio Rom: Pontif. (nisi me memoria fallit) in numerum Divorum relatus) annis ampliùs trecentis ante Carolum quinctum Imperatorem. Nihil dico de Iohanne Hussio & Hieronymo Pragensi, & non paucis aliis in Anglia, in Germania, & alibi ab Imperatoribus, regibus, principibus, & conciliis doctrinæ Romanæ ecclesiæ addictis, religionis caussa, ante Caroli quincti tempora, ultimo supplicio affectis. Namq; ii ex prædicta historia satis noti esse possunt.

LI.

Quod castra sanctorum, & urbs illa dilecta, cum ab iis, quos Satanas jam solutus excitaverat, infestari cœperunt, vellent ex urbe Babylone aufugere, nullum verbum (ni fallor) est apud Iohannem in Apocalypsi, sive cap: 20, sive alio in loco. Immo ea, quæ cap: 20. leguntur, si quis diligenter attendat, ut ordine ipsius narrationis, sic reipsa post Babylonis excidium extitura, facilè cognoscet; adeò ut ipsi illi mille anni, primaq; illa resurrectio, & Satanæ vincula, & conjectio in abyssum, &c, ista, inquam, omnia

Baby-

Babylonis ruinam sint secutura. Nam vel id, quod tunc dicuntur ii revicturi, qui nec bestiam adoraverunt, aut imaginem ejus, nec characterem ipsius acceperunt, satis ostendit, jam bestiæ tyrannidem desiisse, & sic jam Babylonem cecidisse. Consideretur verò, aliud planè esse, Castra sua, & civitatem habere, quod de sanctis apud Iohannem cap: 20. Apoc: legitur, &, Fugere ex civitate Babylonis, quod eis pro eodem ipso tempore in hac particula tribuitur.

LII.

Apoc: capite 14. non tres angeli, sed unus tantùm dicitur evangelium æternum prædicare. nec apparet, ex prædicatione ista consecutum eße, ut sanctus Dei populus cœperit ex Babylonis civitate fugere.

LIV.

Mille annorum nomine intelligi Apocalypsis 20. annos paullo plures, quàm septingẽtos, qui inter Carolum Magnum, & Carolum quinctum interceßerunt, cum nihil aliud prorsus appareat, quod interpretationem istam juvet, sed potiùs multa, quæ illam labefactent, nõ video, cur admitti ullo modo debeat.

LV.

Non bene hæc conveniunt, Satanam fuiße ligatum, ne gentes deciperet, & tamen horribiles multas cædes, & varias plagas interim in mundo excitaße. qua enim ratione (quæso) ista excitat Satan, nisi quia gentes decipit? Gentium enim nomine ii, sine dubio, hoc loco intelliguntur, qui non sunt veri christiani, etiamsi Christi nomen alioqui profiteantur. Nec verò habentur apud Iohannem verba illa,

na wytráceníu ludu/ *hoc est*, ad populum planè perdendum, *ubi agitur de Satana ligato, ne decipiat gentes. Quasi ista Satanæ vincula eò tantùm spectent, ne Dei populus planè exterminetur, quantumvis interim alioqui gentes Satan decipiat. Sed simpliciter dicitur Satan ligatus fuisse, ne gentes deciperet: addita etiam disertè vocula* amplius, *quæ ostendit, Satanam, antequam ligaretur, id fecisse, propter quod, ne id jam faceret, ligatus fuerit. Atqui Dei populum Satanas numquam planè exterminavit, nec umquam tamen propiùs eò accessit, ut illum funditus perderet, quàm eo tempore, quod medium fuit inter Carolum Magnum & Carolum quinctum Imperatores. tantùm abest, ut tunc ligatus fuisse dici possit, ne gentes seduceret, easq́, ut solet, adversus Dei populum excitaret. Iam verò quod hîc dicitur, visum ostensum Iohanni illorum, qui cum Christo vixerunt & regnarunt mille annis, accipi debere de vita, quæ istiusmodi hominibus obtingit post dißolutionem hujus tabernaculi, ut significetur, eos, dum Antichristus hîc vivit & regnat, ut Dei sacerdotes victuros & regnaturos, nullo pacto, ex sensu præsertim ipsius hujus scripti, admitti potest, propter mentionem illam mille annorum. Certum est enim, istos mille annos esse eosdem cum illis, quibus Satanas vinctus eße debuit, quemadmodum unicuiq; caput illud 20. Apoc: legenti constare potest, præsertim verò ex fine v. 6. & principio v. 7. simul junctis. Atqui, postquam finiti fuerint isti mille anni, quibus Satan vinctus est futurus, non tamen*

desi-

desinet statim vita & regnum Antichristi; immo soluto jam Satana, fiet fortius & vividius, si ipsi hujus scripti auctori credimus, qui vult, bestiæ tyrannidem, durantibus Satanæ vinculis, numquam intercidisse. Præterea isti mille anni habent certum suum & unicum principium; quemadmodum etiam ex verbis Iohannis apparet, istos, qui regnaturi erant cum Christo, simul & semel omnes debuisse incipere regnare. Vnde sequeretur, omnium simul & semel terrestre hoc tabernaculum dissolvi debuisse, id est, omnes eodem tempore debuisse diem suum obire, si vera esset interpretatio ista; id quod manifestè fieri non posse apparet. Omitto autem, quòd, si mille isti anni est tempus illud, quod fluxit a Carolo Magno ad Carolum quinctum, ut supra affirmari vidimus, consolatio & confirmatio, quam Christi fideles sub Antichristo percipere debere ex visione ista dicuntur, tunc planè desineret, cum eâ maximè fuit, & est opus. Nam post Carolum quinctum, & sine ulla comparatione major fidelium Christi numerus, quàm antea fuit, & Antichristi tyrannis crudelior.

LVII.

Resurrectio reliquorum mortuorum, ut quidem verba ipsa ferunt, Cæteri verò mortuorum non revixerunt, ejusdem generis esse debet, aut saltem planè similis, cujus est priorum. Quare, si priorum resurrectio, est, postquam dissolutum fuerit hoc terrestre tabernaculum, vivere & regnare cum Christo in cælo, ut superioribus proximis duabus particulis dicitur, certè reliquorum resurrectio non po-

test esse, venire in cognitionem veritatis divinæ. hæc enim illi non parum est absimilis; præsertim, cum multi ex iis, qui ad hunc modum resurrexerint, perituri nihilominus sint. Præterea, quòd ista reliquorum mortuorum resurrectio, non sit patefieri sibi divinam veritatem, apertè constare videtur ex ipsis verbis quibus illa describitur postea, & narratur v. 12, & 13. unde etiam apparet, statim post illam subsequi judicium æternum, secundum opera ipsorum: nempe quæ fecerint, antequam morerentur, & quæ propterea ipsorum adhuc mortuorum opera dici possint, ut docet modus ipse loquendi, & judicati sunt mortui, *&c. neq; enim ita loqui potuisset* Iohan*nes, si ageretur de operibus, quæ fecerint, postquam mortui esse desierint, ut fert interpretatio resurrectionis eorum, quæ hîc affertur.*

LIX.

Arbitror hîc pro Dan:7. *scribendum fuisse* Dan: 12. *Cæterùm animadvertendum est, quamvis scriptum sit, reliquos mortuorum non resurrecturos, nisi post illos mille annos, non tamen intelligendum esse, id statim postea futurum, ut scriptor noster sensisse videtur. Antecedere enim resurrectionem istam debet pugna gentium, a Satana jam soluto, excitatarum adversus sanctos eorumq; castra, & civitatis dilectæ obsessio, atq; obsessorum igne divinitus demisso consumptio, ut satis ex ipsa narratione patet. ex quo etiam conficitur, ut etiamsi mille anni isti finirentur tempore* Caroli *quincti* Imperatoris, *non tamen concludi debeat, immo ne fieri quidem ullo modo*

modo possit, ut ejusdem tempore resurrectio ista esse cœperit. nondum enim hactenus, nedum illius Imperatoris tempore, qui ante annos 40 mortuus est, vidimus obsessores istos divinitus extinctos.

LXI.

Si bestia illa unà cum suo falso propheta est ecclesia Romana, unà cum suo Pontifice, ut supra affirmatum in hoc scripto est, nullo pacto videtur dici posse, Gog & Magog esse ipsam ecclesiam Romanam, propter id, quod scriptum est v. 10. ejusdem 20. cap: Apoc: & diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi bestia, & pseudopropheta. *Primum enim ex his verbis constat, alios esse seductos istos, (hos autem certum est esse gentes, & inter ipsas, Gog & Magog, ut ex v. 7. liquidò apparet) & alios bestiam, & pseudoprophetam. Deinde non obscurum ex ipsis est, bestiam, & pseudoprophetam, jam conjectos fuisse in stagnum sulphuris & ignis, cum diabolus similiter eò conjiceretur. hanc enim vim habent verba illa,* ubi bestia & pseudopropheta; *quæ sine dubio referuntur ad id, quod scriptum est cap: superiore v. 20. tamquam, videlicet, ad id, quod antea factum fuisset. Et quidem nos, ut supra innuimus, id adeò ante punitum Gog & Magog factum esse credimus, ut etiam ante ipsos illos mille annos, quemadmodum tum narrationis ordo, tum alia multa suadent, omnino factum esse existimemus. Adde, quòd bestia & falsus propheta conjecti dicuntur in stagnum ignis & sulphuris, ubi dies noctesq; cruciabuntur: ii verò*

qui decepti a diabolo obsederant urbem sanctorum, & sic Gog etiam & Magog, igne cœlitus demisso dicuntur devorati. ex quo similiter satis liquet, aliud esse bestiam, & falsum prophetam, & sic, ex hujus ipsius scriptoris mente, Romanam ecclesiam cum suo Pontifice, & aliud Gog & Magog apud Iohannem. Nam quod hic dicitur, quemadmodum Gog & Magog ultimus hostis populi Dei apud Ezechielem cap: 39. scribitur, sic imperium Romanum, sub Christiano nomine, esse ultimum inimicum, per quem peccata populi sui puniturus sit Deus; mihi videtur, ex verbis, quæ leguntur apud Ezechielem, non posse id planè statui, quod hic de Gog & Magog affirmatur. Cum nihil vetet, Deum sui populi reducendi principium facturum fuisse a destruendo Gog & Magog, unde proficiscuntur illa, quæ ibi dicuntur de populo reducendo: necdum tamen, istis quamvis destructis, futurus esset finis abolendi inimicos populi Dei, quò plenè ac perfectè in libertatem vindicaretur. Quod verò attinet ad Romanum imperium Christi nomen profitens, nusquam alibi (quod sciam) scriptum aut indicatum est, illud fore ultimum inimicum, quo utatur Deus in castigando populo suo. Apud Iohannem certè, ut diximus, satis apertè legimus, gentes ex quatuor terræ angulis, Gog & Magog a Satana congregatum iri, ut bellum inferant sanctis, postquam jam bestia & pseudopropheta conjecti fuerint in stagnum ignis & sulphuris; quam bestiam certum est Romanum imperium significare.

LXVII, LXVIII, & LXIX.

Quid apud Danielem significet illa abominatio desolationis, quatenus vel refertur, vel accommodatur ad Christi tempora declarat ipse Christus, si hæc duo loca simul jungantur, Matth: 24. v. 15. & Luc: 21. v. 20. id quod nihil habet commune cum eo, quod hîc dicitur. Porrò, quod ad ablatum sacrificium attinet, id quatenus similiter ad Christi tempora pertinet, illarum septuaginta septimanarum ultima ab ipso Christo factum fuisse, ex ipsius angeli apud Danielem verbis cap: 9. constat. quod tempus multis sæculis illud antecedit, quo Romana ecclesia caput illud septimum bestiæ fieri potuit; & de sacrificio Iudæorum, non autem Christianorum in prædictione ista agitur. Locum Danielis 12. nihil cogit aliter intelligere, atq; intelligantur antecedentia loca cap: 8. v. 11. & cap: 11. v. 31. in quibus eadem de re verba fiunt, & quæ certum est, de Antiocho Epiphane intelligenda esse: præsertim verò locus cap: 11. ita ut nemo id negare possit. nec ulla est caussa, cur quis ea, quæ Dan: 12. hac de re sunt scripta, eadem esse affirmet, cum iis quæ leguntur Apoc: 12.

LXXI, & LXXII.

Hîc pro concesso id sumitur, de quo nihil constat, id est, principium dierum, qui leguntur Dan: 12. eo tempore extitisse, quo Constantinus Magnus Imperator Romanus declaratus est; etiamsi concederetur, Danielis locum ad Christi tempora pertinere, de quo tamen similiter nihil constat. immo, ut diximus prorsus est verissimile, ad Antiochū Epiphanem locum istum referendum esse. nam ad unguem (si Tremellio

mellio & Iunio fidem non detrahimus, id sine ulla hæsitatione testantibus) respondet dierum numerus, nec necesse est eos pro totidem annis accipere. adeò, ut, quemadmodum etiam antea de aliis locis Danielis diximus, si quis velit ista nihilominus ad bestiæ alterius tempora, de qua in apocalypsi, referre, necesse sit priùs probare, Antiochum Epiphanem istius bestiæ typum fuisse. Iam dies pro annis acceptos interpretari annos non solares, sed lunares, novum planè & inauditum, ut arbitror, in Scriptura est, in qua nulla alia annorum computatio (nisi vehementer fallor) inter tam multos ac pæne innumerabiles, invenietur, quæ non sit annorum solarium. nec mirum, cum anni lunares, id est, duodecim lunarum, non sint revera anni, nisi fiat debita intercalatio, id est, quoto aliquo anno adjectio dierum, qui illis desunt, quibus adjectis, pares solaribus fiant. ut a Iudæis hodieq; fit, qui tertio quoq; anno tredecim mensium annum habent. Ad probandum autem, quòd dies isti Danielis sint totidem anni lunares, afferre, quod 1290. anni lunares tunc expleti sunt, cum decima pars civitatis corruit, qua de re scriptum est Apoc. 11. & hoc pro certo argumento veritatis istius supputationis proponere, nimis ab omni ratione rectè argumentandi abest. Sunt enim hic multæ principii petitiones, seu sumptiones pro concessis earum rerum, quas alii in hac ipsa disputatione negant, aut certè de quarum veritate nihil apparet. De duabus jam diximus, quarum altera est, Danielis locum pertinere ad Christi, vel potiùs post Christum tempora, altera ve-

ra verò, initium dierum, qui ibi commemorantur, statuendum esse in ipso initio imperii Constantini Magni, id est, tum cœpisse ablationem jugis sacrificii, & abominationem illam desolationis. Tertia est, quòd ablatio illa jugis sacrificii & abominatio desolationis, de quibus apud Danielem, tum desierit, cum cecidit decima pars civitatis, de quo in Apocalypsi. nam 1290 illi dies apud Danielem, tempus est, quo duæ istæ res durare debebant, Quarta est, quòd tunc decima pars civitatis illius ceciderit, cum Carolus quinctus Imperator coactus est pacem facere cum Protestantibus. Adde quòd, si 1335 anni lunares finiuntur, ut hîc dicitur, anno Christi 1602. nullo modo fieri potest, ut anni lunares 1290 finiti fuerint tempore pacis istius. Ea enim facta est ante annum Christi 1602. annis solaribus 47. & ampliùs; inter annos verò 1290, & 1335 lunares, non intercedunt nisi lunares anni 45. Miror autem, scriptorem nostrum tantopere laborare in explicandis diebus 1290, & 1335. de quibus apud Danielem, cujus verba & prædictiones isto in loco ad institutam scriptionem pertinere, incertum planè est, & nihil prorsus dicere de diebus 1260. qui bestiæ, de qua nominatim & ex professo ipse scribit, in Apocalypsi tribuuntur. Sed non potuit, videlicet, ullo pacto invenire, quomodo numerum istum dierum 1260. ad mox futuram (quam ipse, ut cupit, sic, quemadmodum fieri solet, etiam sperat) liberationem Christi fidelium a tyrannide Antichristi accommodaret.

LXXIII, & LXXIV.

Laudo

Laudo istam considerationem computationis inclusivæ & exclusivæ, & ad loca illa Mat:, & Marci, ubi agunt de Christi transfiguratione, cum Lucæ loco concilianda accommodationē. Sed quid re ista hîc erat opus, nisi ardens illud desiderium liberationis à tyrannide Antichristi, duorum tantùm annorum, in ipsa expectanda, moram vix pati poßet? Nam, quod ad ostendendum, anno 1600. Christi, tantum bonum sperari posse, affertur id quod scriptum est Apoc: 14. de sanguine, id est rubro vino, quod ex lacu iræ Dei expreßum pertigit ad frænos equorum per stadia 1600 mihi planè ridiculum videtur, & de tanta re scriptione prorsus indignum.

LXXV.

Cur scriptor ipse incertum relinquat, an anno Christi 1602. an verò 1600 futurus sit iste ipsius Christi adventus, non erat, cur laboraret in conciliando eo, quod scribit de anno 1600. cum eo, quod de Christi adventu legitur Mat: 24, & Mar: 13. omisso eo, quod scribit de anno 1602. quasi, si anno 1602. & non priùs, adventus iste Christi fuerit, nulla istiusmodi conciliatione sit opus: sed tantùm, si fuerit anno 1600. quod palam absurdissimum est. Quamquam, si ipse velit, prædictionem suam pro certa haberi, nō prædictionis eventus, sed ipsa prædictio cum locis illis Matthæi, & Marci concilianda est, sive eam eventus postmodum comprobaverit, sive minus. Sin verò pro certa haberi nolit, nulla conciliatione est opus. Postremò & illud addam, si scriptor noster istum Christi adventum eum esse credit, qui finem hujus sæculi secum sit allaturus,

turus, ipsum vehementissimè falli. Sed non est id ostendendi hic locus. Nam ipsum similiter falli, quòd tam citò liberationem fidelium Christi ex Antichristi tyrannide & expectet, & futuram affirmet. eventus manifestè comprobabit. nec necesse est id rationibus & auctoritatibus divinis (quæ quidem alioqui sunt in promptu) hoc demonstrare.

OBJECTA SEU ARTICULI Johannis Cuteni Ministri Evangelici.

1. *INfantes cum nascuntur, nascũtur absq; peccato. suntq; tales qualis Adamus fuit, cum a Deo est creatus.*

2. *Infantes sunt similes filio Dei. Nam quemadmodum ille sine peccato est, sic & illi sine peccato sunt.*

3. *Adamus etiamsi non peccasset, futurus erat, & erat obnoxius morti corporali, ejusq; mortis, cum in Adamo, tum in aliis hominibus non est caussa peccatum.*

4. *Homo quilibet. si modò velit, potest nõ peccare.*

5. *Homo ipse per se, & Deum voluntatemq; ejus nosse, & illam exequi potest.*

6. *Homo in hac vita viribus naturalibus, potest voluntatem Dei perfectè perficere.*

7. *Vita illa æterna nemini datur nisi promerenti.*

8. *Christus in mundo non erat antequam in carne appareret. cum autem non fuerit, nemini poterat esse utilis: cumq; hic in carne versaretur, nulla miracula per*

la per se ipse edere potuit.

9. Christus homo solummodo a prophetis & Apostolis differt, quòd ipse ex spiritu sancto fuerit conceptus, quodq́ Deus per ipsum majora miracula quàm per alios fecerit.

10. Christus propterea venit, ut quemadmodum Moses Iudæorum: sic ipse noster sit Legislator.

11. Lex Christi perfectior quàm Mosis. Moses enim externam, hic verò non solum externam sed & internam a nobis probitatem requirit.

12. Moses princeps erat, & dentem pro dente eximi jussit. Ipse verò noluit esse Rex, suosq́ jure agere prohibuit. &c.

13. Moses suis terram Chanaan; Christus verò cæleste regnum promittit.

14. Christus venit ut se exemplum omnium virtutem exhiberet.

15. Christus utilis nobis, sed imitantibus.

16. Homo cum peccat, ipse per se ex peccato se erigere potest.

17. Evangelium Christi est, ostendere hominibus pœnitentibus paratam apud Deum peccatorum remissionem.

18. Perpessiones Christi, cruciatus & mors, non sunt oblatio nobis iram Dei placans, quam incurreramus, & incurrimus propter peccata nostra.

19. Christi perpessiones sunt tantummodo testimonium, certitudinem legis & evangelii ipsius nobis confirmans. Præterea sunt exemplum nos ad imitationem adhortans.

20.

20. *Christus obedientia sua apud patrem non nobis, sed sibi ipsi id promeruit, quòd in morte non est relictus: sed tertio die resurrexit. Id quod etiam nobis sperandum est, si ex lege ipsius vixerimus, exemploq; ejus nostras actiones direxerimus.*

21. *Vsus baptismi & mensæ Domini necessarius non est. Id quod inde colligo, quòd Socinus hujus sententiæ author, quamq; illi approbant, nec baptizatus est, nec baptizari vult: ac proinde nec mensam Domini curat.*

22. *Christum invocare in cujusq; voluntate positum.*

23. *Anima unà cum corpore moritur: donec in adventu Domini in judicium utrumque simul resurgat.*

24. *Baptismus, si quis eum putat sibi neceßarium, administrari debet in nomen Patris & Filii per spiritum sanctum. Atq; hac formula usus quidam ministrorum Chmielnici baptizavit pædagogum filiorum D. Ioachimi Glinscii. cujus rei testimonium ipsemet Dominus Glinscius qui coram aderat, nobis præsentibus suæ domi perhibuit.*

25. *Baptizari in nomen Patris & Filii aliter non intelligitur, quàm quod dixit Divus Paulus, Omnes sunt baptizati in Mosen 1. Cor: 10.*

26. *Etsi fortaßis frustra id quæritur, ex iis præsertim qui omnia tribuunt viribus naturalibus, prima illa creatione in Adam a Deo homini donatis, attamen cum credant Christum ex spiritu Sancto eße conceptum,*

27. *cupio scire quid de Spiritu sancto sentiant.*

28. *Fuerunt tales, qui tantùm sentiebant eum esse motionem natam in anima hominis. Hæc superioribus articulis addenda decrevi, sperans me ad singulos a Domino Lubieniecio & Domino Morzkovio responsum habiturum.*

AD OBIECTIONES SEU articulos Cuteni Ministri Evangelici F. Socini Responsio.

1. *INfantes nascuntur sine peccato, quatenus ipsi sine dubio nondum quicquam peccarunt. Nec tamen sunt qualis Adamus fuit, cum a Deo est creatus, quatenus ipsi æternæ morti sunt obnoxii; id quod Adamus non erat, antequam peccaret; non quidem quia illis Adami peccatum imputetur, sed quia ex Adamo, propter suum peccatum jam morti æternæ obnoxio facto, sunt propagati.*

2. *Infantes, cum nascuntur, nullius quidem peccati sunt rei. Non tamen propterea filii Dei similes sunt, aut dici possunt. quippe, cum Dei filius ita sine peccato vixerit, ut nullam, quãtumvis magnam externam tentationem, non penitus vicerit ac superaverit, & interim omnium divinarum virtutum habitus habuerit. quæ in infantibus recens natis nullum prorsus locum habere possunt.*

3. *Adamus antequam peccaret, quod ad ipsius naturam attinet, erat mortalis, ut post peccatũ. Sed post peccatũ non modò naturâ mortalis, sed etiam morti penitus obnoxius fuit. Itaq; mors ipsa corporis, non quatenus*

tentus naturalis est, sed quaten⁹ est prorsus necessaria, & in Adamo, & in nobis peccati effectus censenda est.

4. Quilibet homo, ubi ad eam ætatem pervenerit, ut rationis usum habeat, si nulla mala institutione, aut usu corruptus fuerit, posset, si planè id vellet, nullum ex iis peccatis committere; quæ cum ipsa ratione pugnant, eiq; per se omnino adversantur. sed, ut ea peccata vitare possit, quæ ipsi rationi per se non omnino adversantur, necesse est præterea, ut sibi persuadeat ac speret, si illa vitaverit, se ingens aliquod bonum inde consecuturum. Propterea Deus præceptis suis, quæ per Christum dedit, cum inter illa sint non pauca, in quibus ea prohibentur, quæ per se humanæ rationi alioqui non omnino adversantur, addidit vitæ æternæ promissum, cui ut fidem adhibere possint, iis omnibus generatim concedit, quibus ipse Christus ejusq; evangelium annunciatur.

5. Homo ipse per se nec seipsum, nec Deum ejusvè voluntatem cognoscere potest; sed necesse est, ut hæc illi Deus aliqua ratione patefaciat; quæ patefactio si plena fuerit, qualis est in Evangelio, id est, cum vitæ æternæ promisso, jam habebit, unde possit vires sumere ipsius Dei voluntatem perficiendi.

6. Homo in hac vita non quidem viribus naturalibus, sed viribus sibi a Deo per spem æternæ vitæ sibi ab eo factam subministratis, potest ejusdem Dei voluntatem perficere.

7. Ad vitam æternam consequendam non ulla merita, sed Christi præceptorum obedientia requiritur, cui constitutum est præmium seu merces ipsa æterna

vita, non quòd obedientia ista id per se mereatur, sed quòd ita Deo benignissimo cum humano genere agere visum fuit.

8. Christus certè non fuit, nec esse potuit, antequam esset. Eße autem, cum homo sit, non potuit, antequam in utero matris suæ conciperetur. Postquam verò conceptus & natus fuit, munusq; suum obire cœpit, potuit per se ipse miracula facere, quatenus potestas ea faciendi, quam a Deo habuerat, in ipso, ex ipsius Dei dono ac voluntate residebat.

9. Christus homo prophetis & apostolis non eo tantùm est præstantior, quòd ipse ex spiritu sancto fuerit conceptus, ipsi verò minimè, quodvé Deus per ipsum majora miracula fecerit, quàm per illos (quãquam præterea, quod attinet ad apostolos, etiamsi, ut ipse Christus dixit, majora quàm ipse fecerit, miracula facere potuerint, non tamen ipsi suâ, sed Christi potestate ea faciebant) sed multò magis est ob id Christus prophetis & apostolis præstantior, quòd per suum evangelium ipse mundo, non illi, beatam immortalitatem patefecit, ac Dei nomine æternum fœdus illam iis largiendi, qui ipsi Christo, & per illum Deo confisi fuerint, eiq; sese obedientes præstiterint, nobiscum sancivit & suo sanguine confirmavit, ac præterea ab ipso Deo est universorum hæres constitutus, cum plenissima potestate omnia jussu suo regendi ac moderandi, non ipsorum prophetarum modò & apostolorum, totiusq; divini populi in perpetuum cælestis rex declaratus, sed ipsorum angelorum omnium princeps ac Dominus factus.

10. Quã-

10. *Quamvis Christus suam legem habeat, eamq; Dei nomine mundo tulerit, non tamen simpliciter legislator dicitur, cum ejus lex aliud nihil fuerit, quàm complementum ac perfectio Mosaicæ legis. nec sanè ob id præcipuè in mundum venit, ut legem ferret, nosterve legislator eßet, sed ut nos servaret, in quem etiam finem nobis suam legem dedit.*

11. *Christi lex, quia, ut diximus, est complementum & perfectio legis Mosaicæ, sine dubio ipsa lege Mosaica est perfectior. nec tamen negandum est, quin ipsa quoq; lex Mosis, ab hominibus interiorem probitatem requireret, licèt non tam exactam, ut Christi lex requirit, quæ vicissim non minùs quàm lex Mosis externam probitatem seu sanctitatem postulat, sed multò tamen excellentiorem.*

12. *Moses sine dubio fuit princeps, adeò ut alicubi Rex fuisse dicatur, sed non tamen tamquam princeps jussit, dentem pro dente eximi: sed simpliciter tamquam legislator ipsius Dei nomine. Christus verò quamvis in terris more aliorum regum rex esse noluerit; non tamen hæc fuit caussa, cur noluerit suos istã talionis pœnam repetere. Cæterùm cum aliquo coram judice litigare non omnino vetuit Christus, sed tantùm ubi ulciscendi caussâ id fiat, & vindicta, quemadmodum in pœna talionis repetenda fiebat, ea ratione quæratur.*

13. *Terra Chanaan propriè loquendo non fuit promissa a Mose sive in lege Mosis, sed fuit hæreditas a Deo decreta ante ipsam legem populo Israëlis. In promissis porrò a Mose factis nulla sanè est aperta*

mentio regni cælestis. Hoc enim Christus demum sibi obedientibus promisit.

14. Christus non ob id venit, ut se nobis exemplum omnium virtutum ostēderet, sed, ut ante dictum est, ut nos servaret, quamvis inter illa quæ fecit, & passus est, ut nos servaret, illud mirum in modum eluceat, quòd in seipso perfectissimum exemplar omnium, quarum sectatores ii esse debent, qui tantæ salutis participes esse volunt, divinarum virtutum præbuit, atq; expressit.

15. Si quis est qui dubitet, an Christus non prosit nisi illis, qui ipsum imitantur, is profectò nec Christianæ religionis gustum ullum habere, nec Novi Testamenti scripta legisse meritò videri potest.

16. Is homo, qui gustum alioqui Christianæ religionis habeat, & promissorum in ea contentorum, si simpliciter labatur, aut etiam aliquod gravius peccatum committat, fieri potest, ut sine alia superveniente Dei gratia seipsum erigat, & peccatum relinquat. Verumtamen, cùm nemo in toto Christianæ pietatis colendæ curiculo, suis ipsius viribus tutò confidere possit, nihil laudabilius & securius, quàm ad opem & auxilium divinum, quod nobis etiam alioqui in omnibus, quæ facere aggredimur, implorandum est, in ejusmodi casu recurrere. Quod si quis ita delinquat, ut vitæ sanctimoniam abjiciat, & virtutum Christianarum semitâ relictâ, vitiorum viam ingrediatur, nulla ratione potest ipse per se denuo ad virtutes sectandas converti, & vitiis valedicere. sed necesse est, ut Deus singulari suo favore

& gra-

& gratia ad id præstandum illi adesse, eumq; juvare dignetur.

17. Evangelium Christi non est simpliciter ostendere, hominibus pœnitentibus paratam apud Deum peccatorum remissionem, sed ita demum, si talis pœnitentia adjunctam sibi habeat fidem in ipsum Christum, id est, obedientiam præceptorum ejus sub spe vitæ æternæ ab ipso iis promissæ, qui talem obedientiam præstiterint.

18. Christi perpessiones cruciatus & mors non potuerunt esse oblatio, quæ nobis iram Dei placaverit, cum jam Deus nobis iratus non esset, cum Christus munus suum obire cœpit, sed contrà per ipsum Christum quæreret, atq; adeò a nobis peteret, qui ipsius Dei inimici eramus, ut sibi reconciliari vellemus, & peccatis relictis ad justitiæ opera sectanda nos convertere; se enim, si id a nobis fieret, paratum esse omnia ipsa peccata nostra nobis remittere ac condonare. Itaq; quidquid passus est Christus, crux deniq; & sanguis ejus, non aliò pertinent, quàm ad suum effectum perducendam tantam Dei erga nos clementiam ac liberalitatem.

19. Christi perpessiones non modò testantur nobis & confirmant certitudinem legis Christi atq; Evangelii, nec tantùm sunt nobis exemplum ad imitationem ipsius Christi adhortans; sed sunt, ut modo dicebamus, ratio & via perducendi ad suum effectum ingentem Dei erga nos benignitatem, in nostris peccatis omnibus gratuitò condonandis, & immortalitate nobis afficiendis, & simul cum iis junctæ,

ctæ, quæ ipsas sunt consecuta, sunt demonstratio manifesta, nihil tam dirum & atrox Christum imitanti accidere posse, quod illi beatam immortalitatem, ad quam contendit, præripere possit.

20. Christus obedientiâ, quam Deo præstitit, quemadmodum nobis sic etiam sibi ipsi (propriè loquendo) nihil est meritus. Sed sicut nihilominus hanc ipsius obedientiam, ex Dei decreto, consecuta est ejus a mortuis resurrectio, sic etiam consecuta est ipsius potestas, nos, qui illi obtemperamus, a mortuis excitandi & salute æterna impertiendi.

21. Cœnæ Dominicæ usus est necessarius, ut Christo obediamus, qui illum nobis præscripsit. Baptismus autem in ecclesia, apostolorum exemplo, omnino est retinendus. Quid hic Socinus faciat aut sentiat, ipsimet perpendēdum relinquimus. Quamquam certum est, ipsum de cœna Domini idem nobiscum sentire, atq; ut illum ad eam admittamus, vehementer expetere, cur autem baptismum nobiscum hactenus non susceperit, caussam non esse, quòd illum damnet, cum ipse omnes alios, qui alioqui nostram doctrinam probant, ad eum accipiendum suadeat, atq; adeò sedulò impellat.

22. Nemo a nobis pro fratre habetur, qui Christum invocare renuat. immo eum, qui sit hujusmodi, ipsum Christum, quem Dominum & Deum nostrum agnoscimus, utq; talem adoramus & invocamus, penitus, sive prudentem sive imprudentem, negare censemus.

23. Quòd animæ nostræ unà cum corporib: moriantur,

tur, nullo pacto asserimus. tantùm ex analogia totius scripturæ edocti affirmamus, eas usq; ad Christi adventum non frui beatitudine illa, quæ illis est promissa, qui ipsius Christi sunt.

24. Nos, cum baptismum administramus, vel utimur usitata formula verborum In nomine seu in nomen Patris, & Filii, & spiritus sancti, vel simpliciter Apostolos imitati, in nomine Iesu Christi baptizamus. Si quis ex nostris alia formula est usus, est singulare quiddam, quod ipsi nostro cœtui adscribi non debet.

25. Baptizari in nomen Patris & Filii, non eodem prorsus sensu dicitur, quo dixit Paulus Omnes baptizatos fuisse in Mosem. nec nos cum Pauli locum istum afferimus Adversariis respondentes, qui ex eo, quòd Christus jussit Apostolos baptizare in nomen Patris, & Filii, & spiritus sancti, colligunt Filium & Spiritum sanctum, & utrumvis eorum esse illum unicum Deum nostrum, aliud probare volumus, quàm posse quem in aliquem (quod idem est atq; In alicujus nomen) baptizari, quantumvis ille non sit ille unicus Deus noster.

26. Nos viribus naturalibus in prima creatione homini datis parum omnino in rebus divinis tribuimus, scientes, teste apostolo, animalem hominem non percipere quæ sunt spiritus Dei. & certè, quòd Deus filium suum ex spiritu sancto concipi voluerit, indicat primæ creationis nostræ, ubi de mysteriis divinis agitur, imperfectionem. Fit autem nobis in illis verbis † iednák ze wierzą/&c. non levis injuria; quasi

† attamen cum credãt

 verò

verò dubitari meritò de nobis poſſet, an crederemus, illud eſſe verum, quod apertiſſimis verbis, idq́; non ſemel, in ſacris litteris expreſſum eſt.

27. Spiritum ſanctum virtutem Dei atq; efficaciam, quâ aliquo modo res ab ipſo Deo ſanctificantur, eſſe credimus. Perſonam verò, ipſum Spiritum ſanctum propriè & in potiorem ſignificatum acceptum, & ab ipſo Deo cujus eſt ſpiritus, diſtinctum, eſſe negamus.

28. Sanctam motionem creatam a Deo in anima hominis, metonymicè auctorem rei pro reipſa nominando, ſpiritum ſanctum appellari poſſe, dubitari nequit. Sed aliud eſt appellari poſſe, aliud verò reipſa eſſe.

BREVIS DISCURSUS

De cauſſa, ob quam creditur aut non creditur Evangelio Jesu Chriſti; & de eo, quòd, qui credit, præmio, qui non credit, pœnâ a Deo afficiatur.

Fausti Socini Senensis.

Ex Italico in Latinum translatus.

HOMO in omnibus ſuis actionibus habet pro fine, bonum aliquod. Bonum verò duplex eſt. Nam bonum eſt, id quod juſtum & rationi conveniens eſt, ſine reſpectu emolumenti alicujus, quod ad illum, cui id faciendum eſt, rediturum ſit: Et bonum eſt illud, quod aliquod emolumentum adfert facienti illud.

Nemo

Nemo igitur est, qui deliberatè faciat aliquid, quod non existimet, aut justum & rationi conveniens esse, aut certò emolumentum sibi allaturum.

Verum quidem est, quòd justa & rationi consentanea, adferunt fructum facienti ea: verùm hoc non est naturaliter hominibus compertum: solùm hoc naturaliter exploratum illis est, quòd justa & rationi consentanea, quamvis facienti ea nullum fructum ferant, quin potiùs detrimentum importent, nihilominus omni ex parte fieri debeant: quemadmodum altera ex parte ab iis expetitur naturâ, ut capiant aliquem fructum earum rerum, quas agunt, aut saltem detrimentum non sentiant. Hinc fit, quòd, dum homini aliquid faciendum occurrit, quod ipsimet justum & rationi consentaneum videatur, allaturum autem sit, (ut præ se fert) detrimentum, ex una parte ad id faciendum a ratione impellitur, quæ ipsi naturaliter dictat, ut semper faciat id, quod justum & rationi conveniens esse reputat: ex altera verò trahitur ad missum faciendum illud a cupiditate, quæ naturaliter eum movet, ad vitandum detrimentum.

Iam qui in hac lucta sinit rationem evadere superiorem, dignus laude est. ut enim faceret id, quod conveniens esse existimabat, maluit pati, & nuncium remisit proprio & innato desiderio suo: quemadmodum e contrario, qui permittit appetitum superiorem evadere, dignus est reprehensione. quandoquidem, ut satisfaceret suo desiderio, non continuerit se, quin faceret id, quod ipsemet, fieri non debere, judicabat.

Verùm, cum innatum illud desiderium emolumenti, sit nimis potens in nobis, sæpius evenit, ut, nisi cognoscamus vel cogitemus actionem justarum & rationi convenientium rerum, allaturam nobis emolumentum aliquod, eas missas faciamus, licet alioqui eas facere multùm cuperemus; & faciamus ea, quæ nec justa nec rationi consona sunt, quamvis alioqui displiceant nobis, quia ex iis speramus capere fructum aliquem, hoc est, vel honorem, vel commodum, vel voluptatem.

Cum igitur vellet Deus efficere, ut justa & rationi consentanea ageremus, & sic nos reddere participes sui ipsius, qui est fons omnis justitiæ & omnis rationis, non fuit ipsi satis, immittere ab ipso ortu animis nostris aliquam notitiam rerum prædictarum, vel variis modis, ac nominatim danda lege per manus Mosis suo populo, & potissimùm manifestanda plenè voluntate sua per os Iesu Christi, exponere nobis perfectè, quænam sint revera justa & rationi congrua: sed insuper, præter alios modos ad idem perficiendum ab eo usurpatos, ad extremum in persona ipsius Iesu Christi effecit, ut haberemus majorem caussam, quàm unquam antea, existimandi, rerum superiùs dictarum functiones, pariturasfructum facientibus eas, proposito præmio ei, quicunq; eas exequeretur, vitâ æternâ, & dato pro arrha, ipso Christo (cui similes esse studere debemus, si eas velimus exequi) excitato a misera morte ad vitam felicem & immortalem.

Quod præmium, cum sit non solùm summum & in-

incomparabile, sed etiam supra omnia alia cuivis desideratissimum, (nulla enim res a nobis magis expetitur, quàm felicitas & vita,) si nobis tam evidenter propositum fuisset, ut nulla restaret caussa ambigendi, nullum est dubium, quin nullus hominum esset, tam inimicus prædictarum rerum justarum & rationi convenientium, qui non redderetur earum amicus, hoc est, non eas exequeretur, ut potiretur tali præmio.

Quapropter voluit quidem Deus pollicitatione istius præmii, sublevare fragilitatem humanam, ut ii, quibus alioqui justa & rationi congrua placent, audiëtes tale promissum, erigantur in eam spem, quòd actio eorum, maximo ipsis emolumento futura sit, & ita ea faciant: at noluit per id eò rem deduci, ut nullum superesset discrimen inter hominem cupidum bene agendi, & inter eum, qui nullo ejus rei tangitur desiderio: immo voluit, ut hæc sit ratio discernendi & dignoscendi unum ab altero. Quandoquidem, ut homo benè agendi cupidus, dum audit, sermonem esse de præmio, quod propositum est agenti justa & rationi consentanea, facilè adjungit fidem ejusmodi bono nuncio; & adiungendo ei fidem, operatur res prædictas, atq; hac ratione palàm facit, se esse hominem bene agendi cupidum: ita e contrario, homo malè agendi cupidus, dum audit, sermonem esse de prædicto præmio, nolens fidem adhibere, derisui id habet; & ex consequenti animum non inducit ad agendum res prædictas, & ita se eum esse patefacit, cui bene agere non sit cordi. Unde sequitur, ut Deus, cum

cum ſumma ſua gloria, juſtus appareat, & ſit largus remunerator illorum, horum verò ſeverus vindex.

Voluit igitur ſapientiſſimus Deus, inter alia, quæ non ſinunt, ut judicium humanum habeat pro re certiſſima, id, quòd quicunq; mandata & facta a Ieſu Nazareno, qui dicitur Chriſtus, impleverit, habiturus ſit præmium, vitam æternam, voluit (inquam) ut Ieſus ipſe excitatus a mortuis, non conſpiceretur ab univerſo populo, ſed tantùm ab aliquibus, quos teſtes dictæ reſurrectionis deſtinavit. Si enim univerſus populus illum vidiſſet, nullus tam ſceleratus fuiſſet, quin, poſtquam ea ratione perſpexiſset, Chriſtum vera dixiſſe, & prædictum præmium certum eſſe, ſe illi adjunxiſset, atq; adeò probus homo apparuiſset: Sed cum audiret, id tantùm aſſeverari a prædictis teſtibus, & ita haberet aliquam ſaltem cauſſam dubitandi, eſſetné hoc verum necné, is, qui delectabatur malè agendo, & quaſi obſtinatus erat in ſua malitia, non commodabat fidem hujusmodi veritati & teſtimonio, ſed ſolùm commodabant fidem illi, qui antea, non aliam ob cauſſam, non emendabant vitam ſuam, quàm quòd non cernerent adhuc, quomodo ſperare poſſent, ſe bene agendo, percepturos eos fructus, quos videbantur capere ex malè agendo. qui, quam primùm illis eorum aliqua lux ſpei affulſit, libenter, omiſſo pravo, bene agere & vitam mutare inſtituerunt: hærentibus aliis in ſuis peccatis, qui ob immodicam voluptatem, quam ex malè agendo hauriebant, aut quòd cupiditatibus ſuis nimis mancipati eſſent, nolebant credere, futurum ex re ipſorum,

ſi mu-

si mutarent vitam, nisi, ut dici solet, dato pignore in manum.

Porrò, quoniam ea, quæ nos, si Christum sequi velimus, agere convenit, non solùm justa & rationi convenientia, sed angelica & cœlestia sunt, & videntur magna ex parte excedere naturales humanas vires, hinc est, quòd homini (generaliter loquendo) non sufficit habere aliquam opinionem prædicti præmii, sed necesse est, si perseverare usque ad finem, & in omni tentatione constans esse velit, ut habeat ejus aliquam certitudinem, quam Deus, pro sua benignitate, virtute Spiritus sui, nos sentire faciat in cordibus nostris. Verùm hujusmodi gratiam, non largitur nisi iis, qui, dum audiunt sermonem esse de tali præmio, id verum esse posse, assentiuntur, adeò ut se componant ad missum faciendum pravum, & parendum voci Evangelii, cui primam illam fidem accommodant, quæ adhoc faciendum est necessaria, & quæ sicut diximus, nascitur ex eo, quòd animus non sit alienus ab agendis justis & rationi consentaneis. His igitur tantùm, si in hoc bono proposito perseverent, dat Deus hujusmodi lumen rerum promissarum & apparatarum iis, qui eum diligunt, & obediunt voluntati ejus patefactæ per Christum, quod satis sit ad eos confirmandos in omni atrocissimo etiam certamine, & instituendos ad superandam omnem gravissimam etiam difficultatem, quæ occurrat volenti ad extremum usq; insistere vestigiis Iesu Christi. Alii, qui retenti a malitia aut peccatis suis, quantumvis, audientes prædicationem Evangelii, intelligant esse

esse justum & rationi consonum, obedire hujusmodi voci, nihilominus, cum non videant certitudinem propositi præmii, nolunt ei obedire, neq; vitam mutare instituunt, hi (inquam) non solùm nunquam fruuntur prædicto dono Dei, sensu videlicet veritatis ejus beatissimorum promissorum, sed solent præterea, in pœnam eorum vel improbitati vel negligentiæ debitam, præter alia supplicia, orbari ab illo nonnunquam donis naturalibus, & erepto iis magna ex parte intellectu, similes bestiis fieri. Nam si homo, ut superiùs dictum est, non agendo justa & rationi congrua, quamvis ipsi certum esse videatur, quòd, si ea faciat, redundaturum sit in eum detrimentum, dignus est reprehensione: quantò magis reprehensione, immo castigatione dignus erit, si ea tunc non agit, cùm habet caussam credendi, quòd actio eorum allatura ipsi sit fructum infinitum. Debet igitur homo, cui fuerit revelata voluntas Dei, allata mundo per Christum, considerare, quòd, etiamsi res patratæ contra prædictam voluntatem, & ex consequenti nec justæ nec rationi consentaneæ, videantur ipsi posse parere aliquem magnum fructum, dum pariunt vel honorem, vel commodum, vel voluptatem insignem: e contrario, si eas omittat, & agat ea, quæ justa & rationi convenientia, & conformia sunt prædictæ divinæ voluntati, quantumvis sensurus esse grave detrimentum videri possit, perferendo vel dehonestamentum, vel jacturam facultatum, vel afflictionem corporis non levem, nihilominus, ob ea, quæ de Christo excitato a mortuis, &, evecto in cælum,

facto

facto immortali & potentissimo, narrari intellexit, non levem habeat caußam sperandi, quòd imitanti illum tandem sit propositum tantum commodum, quod largissimè compenset, immo superet infinitis partibus, omne malum priùs exhaustum. Neque dubium est, quin, nisi planè mancipium peccati & carnalium mundanarumq; cupiditatum sit, decreturus sit obedire prædictæ divinæ voluntati, & ita vitando gravissimum supplicium, quod Deus irrogaturus est inobedientibus, poterit posthac, juvante Deo, continuare prædictam obedientiam, & tandem reportare gloriam, divitias, & lætiam inenarrabilem & sempiternam.

Errata graviora in his opuſculis lector ſedulus ita corriget.

Pag:2. lin:10. *Grynæo*. pag:3. lin:6,7.*eßentia*. lin:15, & 16.*ſeculo hoc perpetuò*. pag:6. lin:11. *incurrere*. lin:18. *arctioribus*. pag: 7. lin:16. *enſiuum* dele. pag:10. lin:2.*perfecta* lin:12, & 13. poſt *ſecundo* comma pone. pag:11. lin:10. *conſiſtere* dele. pag:13. lin: 3. *calamitatibus nobis*. pag:14. lin:2. *antequam* lin:14.*perniciosius* pag:15. in titulo, pro *Themata* pone *Diſcurſus*. lin:1. videtur delendum *etiam*. lin:3. *immortalitatis*. lin:15. pro *ſe* lege *ipſum*, pag:16. in titulo, pro *de officio Chriſti* lege *de ratione ſalutis*. pag: 23. lin:2. pro *diabolos* lege *dæmones*. lin:19.*fideles*. pag:26. lin:16. pro *ſi de quo* lege *ſi id quod* lin:21. pro *Miror* lege *Minor*. pag:32. lin:5. poſt *vetere* pone punctum. pag:34. lin:4. *Niemojevius*. lin: 21.*ſubſannat*. lin:15. *poſt*. pag:35. lin:2. poſt *remittit* comma ponatur. lin:26. pro *fuit* fortaſſis *factus fuit* legendum. pag:37. lin: 18. pro *cap: 4*. fort: *partic: 4*. legendum. lin:21. pro *cap: 5*. fort: *partic: 5*. legendum. pag:39. lin:25. pro *ipſi vulgò* lege *ipſi vulgo* vel, *ipſe vulgo*. pag:41. lin: 3. poſt *faciat* comma ponatur. lin: 22. pro *bonâ operâ* lege *bona opera* ſine circumflexo. pag: 44. lin:11. poſt *putaverit* pone colon. lin:18. pro *eò* lege *eo*. lin:28. *Nam, inquit, contrà*. pag:46. lin:5. lege *Apoc:20*. pag:47. lin:4. poſt *agunt* pone punctum. pag:48. lin:8.*fieret*. lin:ult: poſt *dictum eſt* comma. pag:51. lin:23, & 24.*Dei populi*. pag:54. lin:13.*colligent*. pag: 55. lin:19. pro *terræ* fort: *terrenæ*. lin:20. pro *quæ* fort: *quas*. pag: 57. lin:18. *interſecante*. pag:58. lin:15. *Imperium*. lin:24. poſt *habitant* pone comma. pag:63. lin:21,22. *docent*. pag:65. lin:4.*redditurus*. lin:11. poſt *ſolet* pone duo puncta. pag:67. lin:10. pro *eaq;* lege *eiq;*. pag:73. lin:6. *Pontifice*. Pag:75. lin:28.*Antiochum*. pag:76. lin:29. *quarum*. pag:78. lin:14. pro *Cur* lege *Cum*. pag: 86. lin:21. *curriculo*. pag:91. lin:12. poſt *rerum* comma ponendum.